

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
PALACKÉHO V OLOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

**Ruská osobní a přivlastňovací zájmena
v odborném a uměleckém stylu**

(porovnání)

**Русские личные и притяжательные
местоимения в научном и художественном
стилях**

(сопоставление)

Magisterská diplomová práce z ruského jazyka

Vypracovala: Michaela Štovčíková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Helena Flídrová, CSc.

Olomouc 2010

Děkuji prof. PhDr. Heleně Flídrové, CSc. za konzultace, rady a připomínky,
které mi poskytla během vypracování této diplomové práce.

V Olomouci, 12. 11. 2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla použité prameny.

V Olomouci, 12. 11. 2010

Obsah

Úvod	8
Teoretická část	7
1 Charakteristika zájmen	7
1.1 Zájmena jako slovní druh	7
1.2 Klasifikace zájmen	8
1.2.1 Klasifikace zájmen z různých hledisek	8
1.2.2 Klasifikace zájmen z hlediska jejich významu	11
1.2.3 Osobní zájmena	14
1.2.4 Přivlastňovací zájmena	18
2 Odborný a umělecký styl	19
2.1 Základní rozdělení stylů	19
2.2 Odborný styl – Научный стиль речи	20
2.3 Umělecký styl – художественный стиль речи	24
2.4 Zájmena osobní a přivlastňovací v odborném a uměleckém stylu	26
Praktická část.....	34
1 Roztřídění excerpčního materiálu z odborných zdrojů.....	29
1.1 Zájmena osobní	30
1.1.1 Osobní zájmena první osoby jednotného čísla	30
1.1.2 Osobní zájmena první osoby množného čísla.....	31
1.1.3 Osobní zájmena druhé osoby jednotného a množného čísla	34
1.1.4 Osobní zájmena třetí osoby jednotného a množného čísla	34
1.1.5 Závěry	43
1.2 Zájmena přivlastňovací	44
1.2.1 Přivlastňovací zájmena první osoby jednotného čísla	44
1.2.2 Přivlastňovací zájmena první osoby množného čísla	45
1.2.3 Přivlastňovací zájmena třetí osoby jednotného a množného čísla.....	45
1.2.4 Zájmena v odkazovací funkci	48
1.2.5 Závěry	49
2 Roztřídění excerpčního materiálu ze zdrojů umělecké literatury.....	51
2.1 Osobní zájmena	51

2.1.1	Osobní zájmena první osoby jednotného čísla	51
2.1.2	Osobní zájmena druhé osoby jednotného čísla.....	55
2.1.3	Osobní zájmena třetí osoby jednotného čísla	56
2.1.4	Osobní zájmena první osoby množného čísla.....	61
2.1.5	Osobní zájmena druhé osoby množného čísla.....	62
2.1.6	Osobní zájmena třetí osoby množného čísla.....	63
2.1.7	Závěry	64
2.2	Zájmena přivlastňovací	65
2.2.1	Přivlastňovací zájmena první osoby jednotného čísla	65
2.2.2	Přivlastňovací zájmena třetí osoby jednotného a množného čísla.....	67
2.2.3	Přivlastňovací zájmena druhé osoby množného čísla.....	69
2.2.4	Zájmena v odkazovací funkci	70
2.2.5	Závěry	70
	Ruské resumé	74
	Bibliografie	85
	Seznam excerpované literatury	87

Úvod

V naší diplomové práci s názvem „Ruská osobní a přivlastňovací zájmena v odborném a uměleckém stylu“ se budeme věnovat problematice ruských osobních a přivlastňovacích zájmen a jejich roli v odborných a uměleckých textech. Jako materiál pro naši práci jsme použili pět set excerpčních lístků s ruskými větami, kde se vyskytovaly námi vyhledávané jevy. Excerptní materiál jsme čerpali záměrně z odborných publikací různých vědních oborů a z umělecké literatury různorodých žánrů. Za cíl naší diplomové práce jsme si stanovili určení, v jakých případech a v jakém rozsahu se hledané jevy v našem materiálu vyskytovaly, a do jisté míry jsme se snažili výsledky naší analýzy porovnat se závěry výzkumů předních jazykovědců.

Naše diplomová práce je rozčleněna do dvou částí: teoretické a praktické. Část teoretická je rozdělena na dvě základní kapitoly. V první se budeme zabývat zájmeny jako slovním druhem a jeho základním rozdělením na základě různých hledisek. V podkapitolách se pak podrobněji budeme věnovat osobním a přivlastňovacím zájmenům. Ve druhé kapitole teoretické části se budeme zabývat teoretickými poznatky ze stylistiky. V podkapitolách se tak budeme podrobněji věnovat charakteristice odborného a uměleckého stylu, ale také výsledkům analýz odborné a umělecké literatury provedených ruskými lingvistkami.

Druhá praktická část naší práce se dělí na dvě základní kapitoly. V těch bychom chtěli seznámit s výsledky našeho výzkumu osobních a přivlastňovacích zájmen. První kapitola praktické části se bude zabývat analýzou našeho excerpčního materiálu získaného z odborných publikací. V jednotlivých podkapitolách pak budeme zmiňovat závěry našeho výzkumu výskytu jednotlivých tvarů osobních a přivlastňovacích zájmen v odborném materiálu a uvedeme jednotlivé příklady. Také se budeme snažit do jisté míry porovnat naše závěry s výsledky výzkumů uvedených v teoretické části naší práce. Ve druhé kapitole praktické části bychom chtěli zanalyzovat výskyt osobních a přivlastňovacích zájmen na základě excerpčního materiálu z našich uměleckých titulů. Další členění a obsah této kapitoly pojmem obdobnou formou jako v předešlé kapitole.

Své poznatky z výzkumu problematiky výskytu ruských osobních a přivlastňovacích zájmen v odborném a uměleckém stylu se budeme snažit shrnout v závěru naší diplomové práce.

Teoretická část

1 Charakteristika zájmen

1.1 Zájmena jako slovní druh

Tento slovní druh je jednou z mnoha sporných otázek gramatiky. Podle názoru mnoha jazykovědců zájmena zastupují velmi složitou skupinou slov. Už samotný název tohoto slovního druhu odkazuje na jeho hlavní funkci. Funkce zájmen je především zastupující. Zájmena (pronomina) zastupují ve větě jiné slovní druhy či na ně odkazují.

J. Rybák uvádí, že zájmena jsou charakterizována jako plnovýznamová slova, která svůj kategoriální lexikální význam neoznačují, ale jen na něj odkazují. Odkazují na nějaký nazvaný fakt (předmět, příznak). Zájmena jsou slova, ukazatele, která nemají určitý stálý lexikální význam a která ho získávají v závislosti na tom, na jakou skutečnost ukazují. Nemají samostatnou pojmenovací (nominativní) funkci, ale mají funkci deiktickou. (G. Baláž a kol., 1989)

Zájmena dle P. A. Lekanta (2002) představují jeden z problémů gramatiky. Podle tradice se určují jako slovní druh, který ukazuje na předměty, příznaky a množství, ale nenazývá je (кто, ты, это, некоторый, несколько).

Podle N. J. Švedovové (1980) se termín „zájmeno“ v gramatice užívá v souvislosti s širším kruhem slov než jen ve spojení s podstatnými jmény (местоимения–существительные). Se zájmeny jsou spjata přídavná jména (местоимения–прилагательные), číslovky (местоимения–числительные) či příslovce (местоименные наречия).

N. J. Švedovová uvádí, že zájmena představují izolované, nedoplňující se řady, které spojuje ukazovací funkce. Druhem ukazovací funkce je funkce zastupující. Tato slova mají specifický odvozený význam, který je konkretizován v kontextu nebo v řečové situaci. Například zájmeno *он* může substituovat jakékoliv podstatné jméno mužského rodu. Toto podstatné jméno může být označením jakéhokoliv předmětu: živé bytosti, konkrétního předmětu, faktu, jevu. Slova jako *такой, какой* ukazují na jakýkoliv

příznak. Zato slova jako *там, где* zase ukazují na okolnost spjatou s místem. Takto se mezi zájmeny, jako kategorií ukazovacích slov, vydělují zájmena, tedy zástupci jmen (podstatných jmen, přídavných jmen a základních číslovek) a zájmenná příslovce.

Také H. Běličová – Křížková v Ruské gramatice I (1979) uvádí, že zájmena jako zvláštní lexikální kategorie, založená na gramatickém příznaku, nemají obecnou morfologickou a syntaktickou charakteristiku.

1.2 Klasifikace zájmen

1.2.1 Klasifikace zájmen z různých hledisek

Zájmena mají několikeré členění. Dají se dělit z různých hledisek a každý jazykovědec na jejich členění nahlíží z různých úhlů pohledu.

P. A. Lekant (2002) uvádí rozdělení zájmen založené na jejich funkci. První funkcí je **funkce ukazovací**, tzv. дейктическая функция (od řec. déixis). Zájmena ukazují na různé podmínky aktu komunikace a jeho účastníky. Například zájmeno *я* zastupuje mluvčího, *ты* posluchače (příjemce informace), *вам* ukazuje na předmět, který náleží vám, tedy posluchačům. Druhou funkcí je **funkce anaforická**, tzv. анафорическая функция, tedy funkce vzájemného přiřazení prvků daného výroku k jiným částem textu nebo odkazu na řečené již dříve. Například *такой* odkazuje na někoho či něco podobného nebo stejného, o čem už se hovořilo apod. Poslední, třetí funkcí je tzv. **kvantorní funkce**, кванторная функция, jejíž název je odvozen od matematiky, konkrétně od operace v logice. Tato funkce poukazuje na typ předmětného přiřazení k jménům, tedy na vzájemné přiřazení jmen k různým kategoriím předmětů a příznaků. Například zájmena *кто?*, *какой?*, *сколько?* jsou spjata s kategorií předmětů a příznaků, o kterých chce mluvčí získat nějaké informace od posluchače (příjemce)

J. Rybák zájmena člení horizontálně, to se týká gramatického rozčlenění (slovních druhů), a vertikálně, podle sémantického a zájmenného dělení. (G. Baláž a kol., 1989)

Z morfologického hlediska se všechna zájmena rozdělují na čtyři poddruhy, které odpovídají významovým jménům. (J. Rybák, in: G. Baláž a kol., 1989)

Prvním poddruhem jsou zájmena substantivní (*я, ты, мы, вы, он, она, оно, они, кто, что, никто, ничто, кто-то, кто –нибудь, кто-либо, кое-кто...*). Druhým zájmena adjektivní (*мой, твой, такой, этот, который, чей, каков, свой, его, ее, их, какой-то, какой-нибудь...*). K třetímu poddruhu patří zájmena adverbialní, (*где, куда, откуда, где-то, где-нибудь, как, когда...*). Čtvrtý pak tvoří zájmena odvozená od číslovek (*сколько, столько, нисколько, несколько, сколько-нибудь...*).

Jak poukazuje J. Rybák, první kategorii utvářejí zájmena, která neukazují nikterak na osobu mluvčího a mají tedy vysokou míru abstraktnosti. Tuto kategorii J. Rybák nazývá **absolutními zájmeny** (**неуказательные, абсолютные местоимения**). Mezi ty by podle tradičního členění zájmen patřila zájmena tázací a vztažná, záporná, zevšeobecnující a neurčitá. Ke druhé kategorii patří zájmena, která poukazují na osobu mluvčího. Do této kategorie patří dle tradičního členění zájmena osobní, přivlastňovací a ukazovací. Tato zájmena jsou zde shrnuta do jedné skupiny, tzv. **ukazovacích zájmen** (**указательные местоимения**). (G. Baláž a kol., 1989)

R. Zimek v Příruční mluvnici ruštiny pro Čechy I (1961) hovoří o **ohebných a neohebných zájmenech**. Ohebná zájmena lze nejjednodušeji charakterizovat podle toho, zda svými tvary a podle své role ve větě vyjadřují pád, zpravidla také číslo a v případě jednotného čísla i trojí rod. Pak tedy lze zájmena ještě rozdělit na zájmena **rodová a bezrodá**. Bezrodými jsou například zájmena 1. a 2. osoby, vztažné *себя*, pak také zájmena *кто, что, друг друга* či číslovková *сколько, столько. Кто, что, друг друга и себя* mají pouze tvary v jednotném čísle, nehledě na to, že se mohou vztahovat i k předmětům množným.

P. A. Lekant (2002) zmiňuje ještě členění podle gramatických vlastností. První skupinou jsou zájmena, která jsou částečně významově blízká podstatným jménům, protože poukazují na předmětnost. Tato skupina zájmen je pojmenována jako předmětně – osobní (**предметно-личные местоимения**). Většinou tato zájmena ve větě ze syntaktického hlediska představují podmět a předmět. Jsou to zájmena typu *кто, что, я, мы, он, они, себя, никто, ничто, некто, нечто, кто-то, кто-либо, кое – кто, кто-нибудь, что-то, все, это, то...*

Druhou skupinou jsou zájmena příznaková (**признаковые местоимения**), kam spadají zájmena jako *мой, твой, наш, ваш, его, ее, их, свой, этот, такой, экий, такий, сей, какой, чей, который, каков, каковой, сам, самый, весь, всякий, любой,*

иной, другой, некоторый, некий, какой-то, какой-либо, какой-нибудь a jiná. Tato slova mohou mít částečný význam příznaku předmětu, aniž by ho nazývala přímo, ale ukazují na něj, tudíž odpovídají na otázku „Какой?“. Jsou to slova, která se shodují s podstatnými jmény v rodě, čísle i pádu, dokonce i v životnosti: *моя страна, такой город, вижу этот стол, но этого коня*. Ve větě zastupují většinou přívlastek nebo jmennou část složeného přísudku: *Это письмо – ваше*.

Kvantitativní zájmena (**местоименные числительные**) představují třetí skupinu. Jsou to slova jako *сколько, столько, несколько, сколько-нибудь*.

Další dělení zájmen je možno považovat za klasické. S menšími či většími rozdíly se můžeme setkat s podobným rozdělením zájmen ve všech odborných publikacích, které se zabývají morfologickým členěním. Nicméně u každého autora určité odlišnosti jsou a chtěli bychom se také o nich zmínit.

Podle H. Flídrové (2008) se zájmena dělí podle významu na devět skupin. Toto členění by se dalo tedy považovat za základní a s ním by se porovnávala členění zájmen druhých autorů. Tomuto členění bude věnována celá následující podkapitola.

Rozlišují se tedy zájmena **osobní (личные), přívlastňovací (притяжательные), ukazovací (указательные), tázací (вопросительные), vztažná (относительные), určovací (определительные), záporná (отрицательные), neurčitá (неопределенные)** a **zvratné zájmeno себя (возвратное местоимение)**.

N. J. Švedovová (1980) rozděluje ve své Ruské gramatice zájmena prakticky jen do pěti, respektive čtyř kategorií, a to: zájmena osobní, zvrtné zájmeno себя, tázací zájmena a nakonec do jedné skupiny shrnuje zájmena neurčitá a záporná.

P. A. Lekant (2002) se kromě jiného drží základního členění zájmen s tím, že k zájmenům přiřazuje i zvláštní skupinu slov tzv. **zájmenná slova (местоименные слова)**. Ta se jeví jako uzavřená, neproduktivní lexikální skupina. U některých slov se projevuje právě funkce zájmen, kdy zastupují jiná slova. To se týká některých podstatných jmen, přídavných jmen i číslovek. Například ve slovním spojení *данный вопрос* zastupuje slovo *данный* ukazovací zájmeno *этот*, ve spojení *известный просчет* je zastoupeno zájmeno *некоторый*, nebo například zájmeno *какой-то* je ve slovním spojení *определенный успех* zastoupeno přídavným jménem.

R. Zimek se také drží základního členění zájmen. Ovšem v kapitole věnované zájmenům se zaměřuje i na rozdělení **zájmenných příslovcí**. Ta dělí stejně jako zájmena na zájmenná příslovce ukazovací (*здесь, там, сюда, туда, отсюда, тогда, до сих пор...*), určovací (*везде, всегда, (по)всюду*), tázací (*где?, куда?, откуда?, когда?, до каких пор? почему?...*), vztážná (*где, куда, откуда, когда, как, почему, зачем...*), neurčitá (*где-то, где-нибудь, где-либо, кое-где, куда-то, откуда-то, когда-то, некогда, как-то, кое-как...*), záporná (*нигде, никуда, ниоткуда, никогда, никак, нисколько, негде, некуда, неоткуда, некогда, незачем*). (PMR I, 1961)

1.2.2 Klasifikace zájmen z hlediska jejich významu

Jak bylo již řečeno, zájmena se podle významu rozdělují na devět základních skupin. V této podkapitole se budeme zabývat pouze obecnou základní charakteristikou zájmen ukazovacích, tázacích, vztážných, určovacích, záporných, neurčitých a zvrátneho zájmena *себя*. Dalším dvěma skupinám zájmen, osobním a přivlastňovacím zájmenům, která se týkají tématu naší práce, budou věnovány podrobnější samostatné podkapitoly.

Zájmena ukazovací (указательные местоимения) – ukazují na osoby či předměty. Mezi ně patří zájmena *этот, эта, это, эти, тот, та, то, те, такой, такая, такое, такие, таков, такова...* Také sem spadají zájmena, která jsou zastaralá a používaná v hovorové řeči jako *этакий, эдакий, экий, оный, сей*. Spojení *тот же, тот самый, тот же самый, этот же, этот самый, этот же самый* mají ztotožňující charakter a zastupují v češtině zájmeno *týž, tentýž*. Zájmeno *этот* a jeho tvary ukazují na předměty, které jsou v blízkosti mluvčího, *тот* ukazuje na předměty, které jsou od mluvčího více vzdálené. Například *На этой стороне улицы*. – *Na této straně ulice; На той стороне улицы* – *Na druhé straně ulice*. (H. Flídrová, 2009).

Zájmena vztážná (относительные местоимения) a tázací (вопросительные местоимения) jsou totožná, a proto je mnozí jazykovědci slučují do jedné skupiny. Liší se od sebe svou funkcí a významovou rolí, kterou ve větě hrají, ale zahrnují stejná zájmena.

Vztážná a tázací zájmena *кто, что, какой, который, каков, чей, где, куда, откуда, когда, зачем, отчего, почему, как, сколько* v řeči vystupují ve funkci tázacích,

ale i vztažných, anaforických slov. V některých gramatikách jsou tato zájmena rozdělena do dvou kategorií, jiné uvádějí, že to jsou pouze tázací zájmena ve vztažném užití. (J. Rybák, in: G. Baláž a kol., 1989)

V tázací funkci se *Кто?* (kdo?), *что?* (co?) podle R. Zimka užívají, například ve větách *Кто это сделал?*, *Что это там прыгает по дереву?* Zájmeno *чей?* se dá přiřadit k českému *čí?*, například *Чей этот карандаш?* Zájmeno *какой?* (jaký?) se užívá v případech jako *Какая материя тебе больше нравится?* *Который* pak ve smyslu *který?*, *jaký?*, *kolikátý?*, například *Который год ты играешь в шахматы?* – *Jaký rok hraješ šachy?* (PMR I, 1961)

Vztažnými jsou pak tato zájmena například v těchto případech. *Блажен, кто с молодю был молод.*, *Спой мне песню ту, что пел ты в хате лесника.* Zájmena *какой*, *который* se používají například ve větách *Мы спросили ее, какие песни она знает.* – *Зeptali jsme se jí, jaké písničky umí.*; *Книгу, которую Вы мне одолжили, я с благодарностью возвращаю.* – *Книгу, kterou jste mi půjčil, s díky vrátím.*; *Найдутся, которые и за это поблагодарят.* – *Найдутся lidé, kteří i за то будут вдěční.*; *Писатель, книгу которого переводят на все языки.* – *Spisovatel, jehož knihu překládají do všech jazyků.* Silně knižní *чей*, se užívá, například *О ты, чьей памятью кровавой мир долго будет полн.* *Каков, таков* se užívá v případech jako *Каков поп, таков приход.* – *Jaký pán, takový krám.* (R. Zimek, in: PMR I, 1961)

Зájмена určovací (определятельные местоимения) poukazují na nějaký obecný příznak předmětu. Zájmena *весь*, *вся*, *все* mohou mít v češtině význam *všechn*, *celý*, *veškerý*, nebo příslovce *stále*, například *Мы занимались весь день.* – *Učili jsme se celý den.*; *Он приходит все чаще.* – *приходит stále častěji.* Zájmeno *сам* zastupuje v češtině význam *bez cizí pomoci*, *z vlastní vůle*, například *Я это сделаю сам.* (V. Čára, 1986)

Určovací zájmeno *самый* je používáno v několika případech. Například *На самом берегу озера.* – *На самом břehu jezera.*; *Это самый минимум.* – *То je skutečně minimum.* Ve spojeních *тот самый*, *тот же самый*, *этот самый* je poukázáno na totožnost, například *Вы говорили то же самое.* – *Říkal jste to totéž.* Zájmeno *каждый* se používá v případech: *Каждый из учеников получил по книге.* Zájmeno *всякий* označuje v češtině *každý*, *kdokoli*, *kdekdo*, *všichni*, *všemožný*, *různý*, *všelijaký*, například *Это всякому понятно.* – *То je všem jasné.*; *Во всяком случае.* – *V každém případě.*

Без всяких препятствий. – *Bez jakékoli pochybnosti.*; *Туда заходят всякие люди.* – *Chodí sem různí lidé.*; *Всякое бывает.* – *Všelicos se stane.* Hovorové určovací zájmeno *всяческий* je významově stejné jako zájmeno *всякий*. (R. Zimek, in: PMR I, 1961)

Pro **zájmena neurčitá (неопределенные местоимения)** jsou základem zájmena tázací, ke kterým se buď připojují předponové částice *не-*, *кое-*, nebo částice příponové jako *–то*, *-нибудь*, *-либо*. (R. Zimek, in: PMR I, 1961)

Zpravidla se zájmena s částicí *–нибудь* používají ve větách tázacích, rozkazovacích a podmínkových a jsou považována za více knižní. *Не звонил мне кто-нибудь? Если бы кто-нибудь меня искал, скажи, что я сейчас вернусь.* Naopak u zájmena s příponovou částicí *–то* je předmět konkrétně vymezen, například *Кто-то тебе звонил.* Do češtiny se pak toto zájmeno překládá jako *někdo*, *kdosi*, *něco*, *cosi*. (V. Čára, 1986)

Neurčitá zájmena, kde je použita částice *кое-*, jako *кое-кто*, *кое-что* a další, se podle R. Zimka překládají jako *někdo*, *lecko*, *ledakdo*, *něco*, *lecco*, *ledacos* atd., například *Кое к кому в городе мы зашли.* – *K leckomu jsme už ve městě zašli.* Zájmenná slovní spojení hovorového charakteru jako *кто угодно*, *что угодно*, *какой угодно* atd. odpovídají v češtině *kdokoli*, *cokoli*, *jakýkoli* atd. (PMR I, 1961)

Mezi **zájmena záporná (отрицательные местоимения)** patří *никто*, *ничто*, *ничей*, *никакой*, a zájmena *некого*, *нечего*, *негде*, *некуда*, která jsou obvykle pokládána za predikativa. (H. Flídrová, 2008)

Obecně jsou zájmena záporná tvořena od zájmen tázacích. Zájmena *некого*, *нечего* se používají například ve větách typu *Не с кем посоветоваться.* – *Není s kým se poradit.* Pokud je subjekt vyjádřený dativem, překládá se jako *нет* (*нет*), například *Мне нечего читать.* – *Нет* (*нет*). (V. Čára, 1986)

Zvratné zájmeno (возвратное местоимение) *себя* na rozdíl od českého *si*, *se* neoznačuje vzájemnost. Ta je totiž v ruštině vyjádřena slovním spojením *друг друга*. (V. Čára, 1986)

Zvratné zájmeno *себя* patří dle H. Běličové - Křížkové (1979) v širším smyslu k zájmenům osobním. V češtině je zvratné zájmeno používáno ve větším množství případů než ruské *себя*. (RG I, 1979)

R. Zimek upřesňuje, že zájmeno *себя* nemá tvar prvního pádu a také neurčuje osobu. Je také bezrodé a je používané jen ve tvaru jednotného čísla. *Он думает только о себе.* – *Myslí jen na sebe.* (PMR I, 1961)

1.2.3 Osobní zájmena

Dle N. J. Švedovové (1980) zájmeno *я* poukazuje na osobu promlouvajícího, tedy mluvčího – *Я пишу.* Zájmeno *ты* zase ukazuje na osobu, které chceme něco sdělit, tedy na adresáta – *Ты идешь?* Zájmena třetí osoby *он, она, оно, они* ukazují na osobu, která se promluvy neúčastní, a také poukazují na předmět, o kterém se hovoří.

Zájmeno *мы* označuje množství osob včetně mluvčího. Zájmeno *вы* v sobě zahrnuje množství adresátů, nebo je používané při vykání. (H. Flídrová, 2008)

Osobní zájmena lze v základu rozdělit na zájmena první osoby – *я, мы*; druhé osoby – *ты, вы* a zájmena třetí osoby – *он, она, оно, они.* (N. J. Švedova, 1980)

Osobní zájmena jsou charakteristická tím, že se mění podle pádů a u některých osobních zájmen (*он*) se určuje i kategorie rodu a čísla.

1.2.3.1 Význam osobních zájmen

Osobní zájmena se dají, kromě základních významů daných jejich funkcí zástupce jiných slov, rozebrat z různých úhlů a v různých případech, kdy mohou mít jiný význam, než ten základní, může docházet například k záměně jak osob, tak i kategorie čísla.

Se zájmenem *мы* ve smyslu jednotného čísla, kdy vystupuje místo zájmena *я*, se nejčastěji můžeme setkat v několika situacích. První a nejčastější je ta, kdy se vyskytuje v autorské promluvě jako „autorské *мы*“. *В своей предыдущей работе мы уже писали..* Pak také když se hovoří o spojeních *мы с тобой, мы с вами, мы с ними.* Ne tak často pak ve smyslu, kdy je třeba pozdvihnout svou autoritu u svých kolegů a posluchačů. V těchto situacích je *мы* místo *я* užíváno například při proslovech. S tímto užitím zájmena *мы* se také lze již ne tak často setkat u slavnostních příležitostí, například *Мы, император всероссийский.* Poslední možností dle Švedovové (1980) je, když má *мы* smysl „*ты*“ nebo „*он*“. K tomu dochází tehdy, když jde o vyjádření expresivity, tedy konkrétně ironie, blahosklonnosti či soucitného vztahu. Jako příklad autorka uvádí

Видно, лишний наследничек нам не по нутру? – Как тебе не стыдно предполагать во мне такие мысли!

V uměleckém stylu, a také v individuálních případech, je zájmeno *мы* používané nejen ve smyslu, kdy zahrnuje mluvčího a další osoby, ale také jako mluvčí spolu s někým, kdo není osobou. Například *Вчера мы ходили на зайцев, - сказал один охотник, - моя собака и я.* (N. J. Švedova, 1980)

Osobní zájmena *мы* a *вы* se mohou používat v obecném smyslu, *Охотно мы дарим, что нам не надобно самим.,* nebo *В магазине продавались детские игрушки. Привлекали к себе внимание – да, просто вы окаменевали, глядя на них! – волшебные фонари.* (N. J. Švedova, 1980)

Dle N. J. Švedovové (1980) zájmena *я* a *ты* mohou mít obecný význam, když podle kontextu či situace mohou kromě konkrétní osoby zastupovat i jakoukoli jinou osobu. Například *Услышишь суд глупца и смех толпы холодной, Но ты останься тверд, спокоен и угрюм. Ты царь. Живи один. Дорогою свободной Иди, куда влечет тебя свободный ум.* Zájmeno *ты* se také může užívat při oslovení sama sebe. Například *Ты хотел вторично изведать счастья в жизни, - говорил он сам себе.*

V některých případech, jak uvádí N. J. Švedovová (1980), především zájmena *он*, *она* mohou mít význam „právě ten/ta, ten/ta samý/samá, ten/ta, o kom je řeč“. Většinou jsou užita v záporu, kupříkladu *Больной друг вперил глаза в лицо Лары и после долгого соображения ответил: Вы – не она...*

Zájmena *он*, *она оно*, *они* se svým významem blíží svou funkcí zájmenům ukazovacím, i když v užším smyslu ukazovací funkci neplní. Přesto je někteří zařazují mezi ukazovací zájmena. Například *В силу жанровой специфики особое место в интересующем нас плане пословицы и поговорки. Каждая из них (= пословиц и поговорок) является...* (H. Běličová-Křížková, in: RG I, 1979)

V hovorovém jazyce se podle N. J. Švedovové (1980) osobní zájmeno v třetí osobě jednotného čísla středního rodu *оно* používá ve významu *это*. *Пускай поэт дурачится;; в восемнадцать лет Оно простительно.*

Význam zájmena *они* ve smyslu jednotného čísla se používá jen v lidové mluvě či hovorovém jazyce nebo v ironických a vtipných kontextech. Jedná se o zastaralé využití tohoto zájmena. *А, понял, понял! Он заболел? – Никак нет. Они вовсе из двorca выбыли.* (N. J. Švedova, 1980)

1.2.3.2 Rod, číslo a otázka životnosti u osobních zájmen

Kategorie rodu je u zájmen poměrně složitou otázkou. Zájmena *я, ты, мы, вы* nemají rod. Ovšem jen třetí osoba *он, она, оно* v jednotném čísle rozlišuje rod. (R. Zimek, in: PMR I, 1961)

Podle rodu se osobní zájmena rozdělují na dvě kategorie. První kategorií jsou, jak již bylo řečeno, bezrodá zájmena *я* a *ты*. Ta mohou mít u sebe určující slova v mužském, tak i ženském i středním rodě. Nebo pokud vystupují jako podmět, mohou se řídit v rodě slovem, které je přísudkem. Například *Скажи, что делать мне с тобой, Недостижимой и единственной...* Druhou kategorií jsou zájmena *он, она, оно*, která jsou rodová. (N. J. Švedova, 1980)

Jak říká N. J. Švedovová (1980), pokud dojde k personifikaci předmětů, nazvaných podstatným jménem středního rodu, pak ve formě minulého času a podmiňovacího způsobu přídavná jména nebo slovesa mají formu středního rodu, například *Свет ты, мой, - Красно солнце отвечало, я царевны не видало.*

Osobní zájmena *я* i *ты* mohou mít i jiný význam než zájmenný. *Я* může získávat význam *osobnost, individuum*. Také se lze setkat s dalším případem, kdy zájmeno *я* může mít někdy význam *jakýkoli, různý člověk* či *člověk obecně*. Například *Было бы хорошо, если бы книга с шутивым названием «Мама, папа и я» была прочитана каждым «я», каждой матерью и отцом, порождающими новые «я».* Zároveň však zájmena *я* a *ты* mohou mít příznak středního rodu jako v příkladech, které autorka uvádí: *Откинув докучную маску, Не чувствуя из бытия, В какую волшебную сказку Вольется свободное я.; Пустое вы сердечным ты Она, обмолвись, заменила.* Zde se jedná o tzv. substantivizaci. (N. J. Švedova, 1980)

U zájmena *он* je kategorie rodu vyjádřena třemi tvary, které se skloňují podle pádů. Vyjadřuje se tvary jednotného čísla mužského rodu (nominativ *он*), tvary jednotného čísla ženského rodu (nominativ *она*) a tvary jednotného čísla středního rodu (nominativ *оно*). Rod zájmen *он, она, оно* je podmíněn pohlavím té osoby, kterou zájmeno zaměňuje – *Брат не приехал, он болен.*, nebo rodem toho podstatného jména, místo kterého je použité zájmeno – *он (стол) был завален книгами; она (книга) лежала на столе; оно (окно) было открыто.* (N. J. Švedova, 1980)

Co se týče **kategorie životnosti/neživotnosti**, zájmena osobní nemají zvláštní formy pro její vyjádření. Například *Без него (профессора) лекции не начинали.*; *Без него (электрического света) лекцию не начинали.* (N. J. Švedova, 1980)

Kategorie čísla u osobních zájmen *я, ты, мы, вы* je vyjádřena v systému dvou proti sobě položených řad, které jsou sestaveny z pádových tvarů zájmen *я, ты* v jednotném čísle na jedné straně, a z pádových tvarů zájmen *мы, вы* s významem množného čísla na straně druhé.

Proti zájmenům třetí osoby jednotného čísla všech rodů a tvarů skloňování *он, она, оно* stojí zájmeno *они* ve všech tvarech. (N. J. Švedova, 1980)

Funkce osobních zájmen ve větě může být různá. Ze syntaktického hlediska zájmena osobní zastupují nejčastěji funkci podmětu. Podle R. Mrázka (PMR II, 1960) podmětem samotným je ve valné většině případů už samotné osobní zájmeno, například *Вчера я приехал в Пятигорск.* V ruštině se v těchto případech osobní zájmeno uvádí velice často. Charakter výjimečnosti mívá jeho neuzití. Naopak v češtině je neuzívání osobních zájmen spíše běžné. Nejčastěji se zájmeno v roli podmětu vynechává v hovorové řeči.

Pravidlem, kdy se osobní zájmeno neuvádí, jsou tvary imperativu, např. *Садитесь! – Будьте так добры!* Zájmenný podmět se tu používá zřídka, například pokud se jedná o citové zbarvení výroku *Вы меня не опасайтесь.* – *Jen se mne nebojte.* Pokud tvar rozkazovacího způsobu nemá smysl vybízecí, ale jiný význam, například podmínky, pak se osobní zájmeno používá vždy. Jedná se o transpozici imperativu. *Приди мы на полчаса раньше, то получили бы еще билеты.* – *Kdybychom přišli o půl hodiny dříve/ Přijít tak o půl hodiny dříve...* (R. Mrázek, in: PMR II, 1960)

Skoro ve všech případech se osobní zájmeno ve funkci podmětu neuvádí ve větách, kde je podmět osobní neurčitý nebo všeobecný. Například *Нас хорошо приняли.* – *Hezky nás přijali.*

1.2.4 Přivlastňovací zájmena

Přivlastňovací zájmena čili posesiva (притяжательные местоимения) jsou zájmena, jejichž funkcí je přivlastnit si předmět či osobou. Přivlastnění lze vyjádřit u 1., 2. a 3. osoby.

Někteří autoři se jim ve svých publikacích věnují méně než osobním zájmenům, což je případ N. J. Švedovové, která ve své Ruské gramatice (1980) věnovala několik stran osobním zájmenům, ale přivlastňovací zájmena prostor nedostala.

I J. Rybák se v (G. Baláž a kol., 1989) věnuje přivlastňovacím zájmenům minimálně. Nicméně uvádí, že s osobními zájmeny substantivními mají těsný vztah slova, která mají funkci přivlastňovacích zájmen. *Я – мой; ты – твой; он (она, оно) – его (ее, его); мы – наш; вы – ваш; они – их.* Substantivnímu zvrtnému zájmenu себя odpovídá dle jeho názoru přivlastňovací zvrtné zájmeno *свой (своя, свое, свои).*

Zájmena *мой* a *наш* někdy mívají jiný smysl než jen samotné přivlastňování 1. osobě. Tehdy mají význam „*ten, o němž se právě mluví, uvažuje*“ a to tehdy, když se klade citový důraz. Dosti často se s tímto lze setkat v uměleckém stylu, například v dílech A. S. Puškina – *Так точно думал мой Евгений. – Takto přemýšlel můj Evžen.* (R. Zimek, in: PMR I, 1961)

V ruštině se přivlastňovací zájmena 1. a 2. osoby mohou používat místo genitivu osobního zájmena v pozici po komparativu, například *Он сделал больше моего. – Udělal víc než já.* (R. Zimek, in: PMR I, 1961)

Co se týká přivlastňovacích zájmen *наш* a *ваш* v množném čísle, mohou být používána také ve smyslu substantivizovaném. Tehdy označují osoby, které nám jsou příbuzné, blízké, jsou členy rodiny či kolektivu. Například *Наши вам передают привет. – Naši vás pozdravují.; Наши перешли в атаку. – Naši přešli do útoku.* (R. Zimek, in: PMR I, 1961)

V ruštině se přivlastňuje třetí osobě genitivem daného osobního zájmena. Pak tedy mají zájmena tvary *его, ее, их.* Tato zájmena se neskloňují. Jejich užití je obdobné jako v češtině, ale na rozdíl od ruštiny se v češtině ženský rod *její* skloňuje. (R. Zimek, in: PMR I, 1961)

2 Odborný a umělecký styl

2.1 Základní rozdělení stylů

Encyklopedický slovník češtiny (2002) pod pojmem styl v lingvistickém významu uvádí, že se jedná o výsledek slohotvorného procesu, který vzniká při používání přirozeného jazyka během dvou základních fází, selekční a integrační.

J. Mistrík říká, že: „*Štýl je spôsob prejavu, ktorý vzniká ciel'avedomým výberom, zákonitým usporiadaním a využitím jazykových i mimojazykových prostriedkov so zreteľom na tematiku, situáciu, zámer autora a na obsahové zložky prejavu.*“² (Štylistika, 1985, str. 419)

Mnoho jazykovědců se zabývá problematikou stylů. Někteří rozlišují styl jazyka a styl řeči. Ovšem pod oběma pojmy se slučuje jediné, a to funkční styly.

Encyklopedický slovník češtiny (2002) uvádí, že funkční styl je stylem objektivním. Funkčním je proto, že je určen svou funkcí. Podle základních funkcí je zde nejobecněji rozdělen na několik skupin, a to na styly věcně informační, persvazivní a umělecké.

E. Minařová zmiňuje, že velkou zásluhu na rozpracování funkčních stylů má Pražský lingvistický kroužek, který fungoval ve 20. a 30. letech 20. století. B. Havránek a V. Mathesius se jako první zabývali teorií funkčních stylů. B. Havránek hovořil o tzv. funkčních jazycích, které dnes odpovídají pojmu funkční styly. (J. Chloupek a kol., 1991)

O. D. Mitrofanová (1976) také poukazuje na tradici vědců československé školy.

Také J. V. Bečka (1948) navazuje na československou, respektive Havránkovu tradici, a rozlišuje v základu jazyk umělecký a vědecký, které stojí pomyslně proti sobě. Mezi nimi je jazyk praktický, ve kterém rozlišuje jazyk úřední, hospodářský, ale také novinářský.

D. Žváček funkční styl charakterizuje takto: „*Функциональный стиль – это разновидность речи, которая создается особым, специфическим отбором и организацией общеупотребительных языковых средств, а также особыми,*

специфическими средствами данного стиля, определяющимися задачами общения в соответствующей сфере.“³(str. 23)

D. Rozental' (1967) podle funkcí rozlišuje funkční styly jako **обиходно–бытовой стиль, обиходно–деловой, официально–документальный, научный, публицистический, художественно–беллетристический.**

Обиходно–бытовой стиль odpovídá stylu konverzačnímu, který je užíván v běžném životě a jehož funkcí je komunikace. Обиходно–деловой стиль lze považovat za styl epistolární (korespondenční). Официально–документальный стиль je stylem, který odpovídá stylu právně–administrativnímu, tedy úřednímu, který je využíván v jazyce zákonů a pro jednání v oficiální sféře. Научный стиль je stylem odborné literatury, kterým se budeme zabývat v následující kapitole. Публицистический стиль zastupuje styl novinářský (publicistický). Художественно беллетристический стиль je stylem uměleckým. (M. Jelínek, in: ПМČ, 1997)

2.2 Odborný styl – Научный стиль речи

Odborný styl (научный стиль речи) je jedním z funkčních stylů. Je typický svými zvláštními, stylistickými prostředky. Specifická je i jeho funkce a užití. Jazykovědci ho často porovnávají s jinými funkčními styly.

Podle Encyklopedického slovníku češtiny (2002) odborný styl slouží pro předávání informací z oblasti vědy, technika a odborné praxe posluchačům, kteří mají dostatečné odborné vědomosti.

M. Krčmová uvádí, že odborný text má funkci odborně sdělnou. Nejedná se tedy o běžný komunikační projev. Text je vždy celistvý a uspořádaný, monologický. Také se vyznačuje pojmovostí, přesností, neemotivností a explicitou sdělení. (J. Chloupek a kol., 1991)

Pro odborný styl je ve všech případech typický spisovný jazyk a užívání termínů. Termíny jsou zpravidla jednoznačné pojmy, nebo se u nich projevuje tendence k jednoznačnosti. Také jsou stylisticky neutrální a mají systém. Často to také bývají slova přejatá z druhých jazyků, která jsou zároveň i internacionalizmy. Ve většině případů je tato lexika pochopitelná pro odborníky v daném oboru, nikoliv však pro běžného čtenáře. (M. Krčmová, in: J. Chloupek a kol., 1991)

Charakteristickým jevem je to, že má text nominativní charakter. V tomto textu převládají podstatná jména, pak následují přídavná jména a slovesa jsou užívána až jako třetí nejčastější slovní druh. (M. Krčmová, in: J. Chloupek a kol., 1991)

Substantiva jsou nejčastěji ve formě středního rodu a jednotného čísla. Slovesa v odborném textu jsou v převládající většině případů ve formě přítomného času a nedokonavého vidu. Často se jedná o sponová slovesa jako *быть, являться, называться, становиться...* Už ne v takovém množství, ale velmi často, se vyskytují v odborných textech také slovesa v obecném sémantickém smyslu, například *существовать, начинать, изучать, находиться...* (O. D. Mitrofanova, 1976)

Také jsou často užívána verbonominální spojení jako *подвергать анализу, оказывать воздействие...* (N. M. Lariochina, 1979)

Co se týká užití dalších slovních druhů, O. D. Mitrofanovová (1976) uvádí, že analýza synsémantických slovních druhů, jako jsou prepozice, odhalila tendenci přeměny plnovýznamových slov v předložky, což je sice v ruštině v poslední době běžný jev, nicméně je to obzvláště charakteristický proces pro odborný styl. Jako příklad můžeme uvést *по мере, в силу, в случае, в результате...* Stejný proces probíhá i ve sféře užití spojek v odborném stylu.

Pro odborný styl je dále charakteristické užívání substantiv v nominativu a instrumentálu, obou tvarů adjektiv, jak složených tak krátkých tvarů. Dále je typické užívání přechodníkových obrátů a obrátů se slovesným adjektivem, což je znak vysoké kondenzace textu. (O. D. Mitrofanova, 1976)

Ze syntaktického hlediska se opakují v odborném stylu souvětí, jejichž konstrukce je složitá. Nejčastěji se užívá podřadné souvětí. Jak uvádí N. M. Lariochina (1979) ve svých Otázkách syntaxe odborného stylu, souřadná souvětí tvoří méně než 10% souvětí v odborném stylu. Věty jednoduché jsou v odborném stylu většinou složitější díky obrátům s přechodníky a slovesnými adjektivy.

Ze sémantického hlediska pak lze lexiku členit do tří základních skupin. A) Úzce specializovaná lexika – termíny, což zahrnuje slova a slovní spojení, která jsou spojená se sférou dané vědy. B) Slova a slovní spojení v terminologickém významu, tedy specializovaná slova obecného jazyka. C) Obecně užívaná slova, která jsou používána i v odborných textech, ale obvyklých významech. Také se velmi často v odborném stylu vyskytuje abstraktní lexika. (O. D. Mitrofanova, 1976)

Odborný styl se v ruštině rozděluje na několik podstylů. Podle O. D. Mitrofanovové (1976) jsou to podstyly **собственно–научный (академический), научно–популярный, научно–информативный (научно–деловой)**.

Tyto podstyly korespondují s českými. Собственно–научный (академический) стиль odpovídá vědeckému podstylu, научно–популярный стиль je stylem odborně - popularizačním, научно–информативный стиль (научно–деловой стиль) je stylem odborně - informativním a zastává tuto funkci. M. Jelínek ještě rozlišuje podstyl odborně-praktický. (PMČ, 1997)

Собственно–научный (академический) стиль – vědecký podstyl se používá v čistě akademických textech, má informativní charakter a je určený pro odborníky. Vyskytuje se především v disertacích, monografiích, odborných statích, odborných přednáškách atd. Mezi jeho hlavní příznaky patří používání množství termínů, přesnost předávaných informací, přesvědčivost v argumentech, logická posloupnost výkladu a stručnost. (O. D. Mitrofanova, 1976)

Na rozdíl od vědeckého podstylu se **научно–популярный стиль – odborně-popularizační podstyl** používá v prostředí, kde adresátem není odborník. Proto je zde informace předávána v beletrizované podobě. Cílem je předat informaci a seznámit adresáta textu s odbornými poznatky. Na rozdíl od čistě vědeckého podstylu zde není tendence ke stručnosti, naopak jsou odborná fakta doplněna vysvětlivkami a příklady, často se nepoužívá tolik termínů v textu. Nicméně i zde se termíny vyskytují a jsou používána typická klišé odborného stylu. (O. D. Mitrofanova, 1976)

Zvláštní místo patří **научно–информативному (научно – деловому) стилю**, tedy odborně - informativnímu podstylu. V něm se píše různé patentové a technologické popisy. O. D. Mitrofanovová (1976) sem řadí i úřední korespondenci atd. Funkcí tohoto podstylu je sdělit odbornou informaci s maximálně možným objektivním popisem daných faktů. Také je zde podstatná právní ochrana těchto informací. Pro tento podstyl jsou charakteristické stereotypnost kompozice, maximální standardizovanost jazykových prostředků, množství ustálených obrátů, klišé, a také pak unifikace syntaktických konstrukcí.

Užívání osobních zájmen v odborném stylu je specifické. Nejčastěji se můžeme setkat s 1. osobou množného čísla. Na rozdíl od významu 1. osoby množného čísla v uměleckých textech, který je většinou jasný, když poukazuje na několik osob ve

významu „já a jiní“, se s tímto významem lze setkat v odborném stylu jen výjimečně, pokud se nejedná o dílo, který utvářel kolektiv autorů. (M. N. Kožina, 1972)

„Autorské my“ v odborném stylu vystupuje ve výrazné roli. Například *Мы ограничим задачу явления температуры и отвлечемся от механической стороны вопроса*. Rozlišovat se však dá několik typů „autorského my“.

M. N. Kožinová (1972) uvádí několik situací, kdy je užíváno zájmeno *мы* v odborných textech. Prvním případem je vlastní „autorské my“. To znamená, že osobní forma slovesa a zájmeno ukazují na osobu přednášející osoby a autor místo *я* používá zájmeno „*мы*“. Například *Мы уже упоминали...; Мы вводим гипотезу...*

Ve druhém případě může 1. osoba množného čísla osobního zájmena vyjadřovat nejen význam autorského „já“, ale současně může svým způsobem zainteresovat i ostatní osoby, posluchače, a tak vyjadřovat i smysl „my“ jako celek. Je to především z toho důvodu, aby autor publikum zaujal. Sem patří například věty typu: *Если мы исключим..., то мы получим...*, nebo *Станем нагревать стержень*. Často se tyto konstrukce užívají i v matematických a fyzikálních textech, kde označují různé operace jako *находим, умножим* atd.

Třetí případ je blízký tomu předcházejícímu. Ale je zde výrazněji kladen důraz na smysl věty, který má poukazovat na „vy“. Právě u tohoto případu se dá dle Kožinové hovořit o užití 1. osoby množného čísla ve smyslu 2. osoby množného čísla, zájmena *вы*. Zde je uveden příklad typu: *Мы убедились, следовательно, что явления усвоения питательных веществ и явления роста не всегда совершаются одновременно*. Často se tento případ vyskytuje tehdy, kdy má sloveso rozkazovací způsob, nebo když se autor snaží publikum vyzvat k určitému konání. Jak Kožinová uvádí: *Представим теперь себе неопределенное число и мысленно выделим внутри его некоторый объем*.

M. N. Kožinová (1972) zmiňuje ještě jeden případ. Zde je *мы* synonymem pro výraz jakýkoli člověk, všichni, člověk obecně, případně vědci. To tedy znamená v takových případech, které jsou formálně i gramaticky synonymní s 3. osobou množného čísla, ovšem se zevšeobecněným významem. *Мы часто встречаем...; Мы пытаемся...; Мы не имеем сведений...*

„Autorské my“ během století vytěsnilo v odborných textech téměř zcela 1. osobu jednotného čísla *я*. Tím proběhla změna osobního tvaru na neosobní. V uměleckých textech se proto s tímto neosobním významem zájmena *мы* takřka nesetkáme, ačkoliv je tento text na všechny druhy zájmen velice bohatý. Naopak v uměleckých dílech se

setkáme převážně s významem tohoto zájmena v jeho základním významu, tedy ve formě účastník jednání a další osoby. *Мы легли... ; мы заснули...; мы встали рано...* (M. N. Kožina, 1972)

2.3 Umělecký styl – художественный стиль речи

Umělecký styl - художественный стиль речи je funkčním stylem, který se užívá v umělecké literatuře. Jeho hlavní funkcí je funkce estetická a jeho hlavním cílem je pomocí jazykových prostředků vytvořit umělecký dojem a obrazně vyjadřovat myšlenky a pocity lidí. Právě na základě této funkce se v uměleckém stylu vyskytují všechny prostředky jazyka. (Z. Leonovičová, 1980)

Mezi další funkce uměleckého stylu patří snaha zapůsobit na čtenáře, přiblížit mu autorovy myšlenky a pocity a vyvolat u čtenáře nějaký dojem. Proto je pro něj také typické, že se v něm může vyskytovat několik stylů současně, které mají za úkol vykreslit atmosféru díla. (Wikipedie – otevřená encyklopedie)

O. V. Larmin (1964) zmiňuje, že umělecký styl se dá chápat pod čtyřmi různými významy. Pod uměleckým stylem se tedy za prvé rozumí obecné formální rysy, které se projevují v umění během celé historie (tzv. „styl epochy“). Za druhé to jsou takové prvky, které charakterizují specifickou národnost (tzv. „národní styl“). Za třetí se pod stylem mohou chápat různé postupy typické pro určitý směr či uměleckou školu (např. „romantismus“). Za čtvrté je to tzv. „individuální styl“, který je odvozený od způsobu vyjadřování daného autora.

Jak uvádí Z. Leonovičová (1980), umělecké texty mohou obsahovat prvky jiných funkčních stylů. Ty vystupují v rolích prostředků umělecké obrazovosti. Právě z toho důvodu je pro umělecká díla typické i užívání emocionálních a expresivních výrazů. Lexika, která se v uměleckém stylu užívá, je velice pestrá. Proto zahrnuje jak spisovné výrazy, poetické obraty, tak i hovorovou řeč, nářečí, žargon, slang aj. Často se autoři pomocí těchto prostředků snaží vykreslit postavy z různých sociálních vrstev.

Z. Leonovičová (1980) v uměleckém stylu rozlišuje tři žánrové roviny. Jazyk prózy, jazyk dramatu a jazyk poezie. V jazyce prózy se lze setkat s různými kategoriemi, jako například vyprávěním, principy konstrukce řeči postav, vytvořením obrazu autora atd. V dramatu se již od dob Puškina či Gogola vyskytuje dialog. Ten je také pro drama

typický. Jazyk poezie se odlišuje převážně tím, že je rytmický a často i rýmovaný. Charakteristickým rysem poezie je užívání tropů a figur.

Podle A. I. Jefimoviče (1960) závisí osobitost uměleckého projevu autora na mnoha faktorech, včetně užití zájmen. V textu se zájmena vyskytují převážně po předmětných slovech jako jejich ekvivalenty. Výrazovost zájmen závisí především na jejich smyslovém objemu a stylistické osobitosti.

Význam zájmen se postupem času měnil. Například na počátku 19. století zájmena *он* a *она* označovala milovanou, hrdinku nebo oblíbeného hrdinu. S tímto jevem je možné se setkat například u Puškina v Evženovi Oněginovi. Zájmeno *он* zde označuje milovaného, tedy Oněgina. Postupem času ale zájmeno ztratilo tento význam. Přesto zájmena mívají v uměleckých textech často expresivní či emocionální charakter.

Jak uvádí A. I. Jefimovič (1960) v uměleckém textu se zájmena používají ve dvou případech. Prvním případem je, když význam zájmena není konkretizován žádným z dříve užitých slov. Existují mnohé důvody, které přimějí autora užít zájmena, aniž by poukazovalo na nějaký konkrétní předmět či osobu. V některých případech tak poukazují na něco neurčitého a neznámého. Například *Пройдя шагов сто, я увидел около десятка ворон. Они сидели на ветвях и перекликались между собою. Из этого Гобули вывел два заключения: первое – что-то привлекало их сюда; второе – это что-то находилось поблизости.*

Druhý případ se odlišuje od prvního tím, že zájmena zde vystupují na základě jména, místo něj nebo současně s ním. Například Puškin ve svém Měděném jezdcí nejprve použije zájmeno *он* a pak jeho expresivitu znásobí, když v dalších verších použije pro označení Petra Velikého obraty jako *Великий Петр, царь, великий муж.*

V uměleckém stylu se také hojně využívají páry osobních zájmen. Nejčastěji se však v uměleckém stylu vyskytují páry *я* a *мы*, *ты* a *вы*.

Pár *ты* a *вы* představuje dva druhy oslovení. V porovnání s počtem situací, kde se vykání používá v různých expresivních odstínech, se vykání vyskytuje méně často než tykání. (A. I. Jefimovič, 1960)

Z hlediska jeho stylistické funkce se zájmeno *вы* používá: A) Při uctivém a zdvořilém oslovení. B) Když chce autor zdůraznit zdvořilé a oficiální oslovení (mnohdy i v ironickém smyslu). C) V autorském vyprávění se také může objevit hned ve dvou významech, kdy zahrnuje jak autora, tak i čtenáře, například u Turgeněva: *Знаете ли вы, например, какое наслаждение выехать весной до зари? Вы выходите на крыльцо...*

Тыкání se užívá ve více situacích než vykání. A) V hovorových národních formách oslovení. Tuto formu lze nalézt u Čechova: *Служу я, братец ты мой, тут в лесниках без малого тридцать лет, и сколько я горя от злых людей натерпелся, рассказать невозможно.* B) Při přátelském, intimním oslovení. Puškin této stylistické zvláštnosti věnoval celou báseň. C) Při pohrdavém oslovení osob, které mají nižší společenský status. S tím se lze setkat například v Mrtvých duších u Gogola, kdy se Čičikov přidal ve sporu na stranu generála, jehož zvykem bylo všem tykat. D) Při obzvláště hrubém oslovení. Čechov takovou situaci nastínil: *Хочешь, чтобы я тебе «вы» говорил, изволь, буду... Хочешь, чтобы я тебя за умного почитал, изволь...* E) Při oslovení uznávaných osob. F) Při oslovení čtenáře autorem. Ruští autoři se ke čtenáři obracejí nejčastěji ve 2. osobě jednotného čísla. Například Gogol v Mrtvých duších se ke čtenáři obrací prostřednictvím „přátelského ty“. (A. I. Jefimovič, 1960)

Pár *я* a *мы* se také užívá v uměleckém stylu v různých situacích. Kromě běžného užití zájmena *я* se zájmeno používá v případech, kdy se postava snaží vyzdvihnout sama sebe, například u Gogola: *Я принимаю должность, я принимаю... только у меня.* (A. I. Jefimovič, 1960)

Jako synonymum k *я* se zájmeno *мы* může v textech vyskytovat v případech, kdy označuje samotného autora textu. *Мы* by mělo poukazovat na skromnost autora, ale dle některých názorů je efekt spíše opačný a v textu zní až chvástavě. *Мы* ale také může někdy vyjadřovat 2. osobu jako u Čechova v Ivanovovi: *Мы, кажется, улыбаемся?* (A. I. Jefimovič, 1960)

2.4 Zájmena osobní a přivlastňovací v odborném a uměleckém stylu

Zájmena jsou podstatnou součástí lexiky užívané jak v uměleckém, tak i odborném stylu. Především pak osobní zájmena mají důležitou roli v uměleckém stylu. V odborném stylu je jejich výskyt i užití ohraničen mezemi stylu, které jsou poměrně jasně stanovené. Proto se nevyskytují tak často jako v uměleckém stylu, který může operovat se všemi styly zároveň, neboť to jeho povaha umožňuje.

Následující řádky jsou věnovány četnosti výskytu především osobních zájmen v uměleckých a odborných textech na základě již provedeného výzkumu předními jazykovědci.

O. D. Mitrofanovová (1973) rozebírá výskyt zájmen v odborném stylu a jejich četnost užití v odborném textu. Podle jejích slov jsou zájmena malou skupinou slov, pro kterou je však typické, že se v odborných textech často opakují. O. D. Mitrofanovová uvádí, že ze statistického hlediska na 43 zájmen různých kategorií připadá 6690 užití.

Co se týká osobních zájmen v odborném stylu, nejčastěji se zde vyskytují osobní zájmena 1. osoby množného čísla a 3. osoby jak jednotného, tak i množného čísla. Četnost jejich výskytu je dle O. D. Mitrofanovové (1973) srovnatelná jen se zájmeny ukazovacími.

Ze všech tvarů osobních zájmen se lze v odborném stylu nejčastěji setkat s tvary 3. osoby. A to až u 94 % případů výskytu osobních zájmen zde užitých. Tak vysoké procento výskytu 3. osoby není náhodné. V odborných textech totiž zastupují plnovýznamovou lexiku. Právě jejich funkce substituce je výrazná v odborné literatuře. Ve své podstatě jsou nejméně „osobními“ zájmeny a jejich funkce je podobně jako u zájmen ukazovacích zaměřena na roli „zástupců“ jak názvů osob, tak i předmětů. Právě posledně zmíněná role je pro tuto zájmennou kategorii v odborném stylu nejčastější. Na rozdíl od ukazovacích zájmen jsou však tato osobní zájmena používána jen substantivně. (O. D. Mitrofanova, 1973)

Specifické je i užití a význam 1. osoby množného čísla. Dle O. D. Mitrofanovové (1973) označuje formální osobu, za kterou se neskrývají konkrétní osoby. Proto osobní zájmeno *мы* označuje jak posluchače, tak i čtenáře a všechny osoby obecně.

M. N. Kožinová ve své knize *О речевой системности научного стиля сравнительно с некоторыми другими* (1972) došla k závěrům na základě svého výzkumu z materiálů jak odborného, tak i uměleckého a administrativního stylu, ze kterého vycházejí i statistické údaje, které zde uvádí.

Výzkum M. N. Kožinové (1972) odhalil, že nejméně osobních zájmen je v administrativním stylu, nejvíce pak v uměleckém. To je způsobeno převládajícím osobním charakterem řeči, což je spojeno s obsahem díla a také s tím, že zájmena mají substituující funkci, čímž chtějí autoři těchto textů docílit toho, aby nedocházelo k neustálému opakování zpravidla podstatných jmen v textu.

Pro umělecký text je dle M. N. Kožinové (1972) typické, že celkový počet osobních zájmen velmi výrazně a několikrát převyšuje celkový počet osobních zájmen

užitých v odborných a administrativních textech. Jak vyplývá z této analýzy, ve srovnání s odborným a administrativním stylem je umělecký převyšuje asi 3,5 krát a 7 krát co do počtu užití osobních zájmen.

Dále je charakteristickým znakem uměleckého textu to, že jsou v něm využity všechny tvary osobních zájmen. V odborném stylu se naopak zpravidla nevyskytují osobní zájmena 2. osoby jednotného čísla.

M. N. Kožinová však v jedné ze svých poznámek uvádí, že absence 2. osoby množného čísla v odborných textech není tak jasně určená. Například v odborně–popularizačních textech více než ve vědeckých se autoři častěji obracejí na své publikum a čtenáře. S tím se lze setkat v úvodních textech či v mluvené formě na přednáškách apod. Jako příklad může posloužit *Как вы знаете...* a podobné obraty, používané v odborné literatuře.

Osobní zájmeno jednotného čísla první osoby *я* se využívá v odborném stylu při poukázání na samotného nositele informace, který ji předává, na přednášející osobu konkrétně. Jako příklad M. N. Kožinová uvádí *Для проверки этого следствия я провел соответствующие фотометрические измерения.*

Z výzkumu také vyplývá, že na rozdíl od uměleckého stylu je ku podivu četnější výskyt 1. osoby množného čísla v odborných textech. To je ale zapříčiněno tím, že v odborných textech je velmi často využívána tato forma ve významu „autorského my“ (**tzv. авторское мы**) či „my“, které označuje celek, tedy „já a posluchači“. S „autorským my“ se lze nejčastěji setkat v učebnicích a odborných přednáškách.

Podle M. N. Kožinové (1972) je ukazatelem konkrétnosti zájmen v kontextu různých stylů takzvaný „skrytý význam“ zájmen. Vlastností zájmen je zastupovat substantivum a poukazovat na něj. Tento kontextuálně-funkční význam osobních zájmen se liší podle stylů.

Dále z výzkumu M. N. Kožinové vyplývá, že jen 16% zájmen v odborném stylu poukazuje na osobu, ale převážná většina jich ukazuje na předmět, většinou abstraktní. V uměleckých textech zájmeno ukazuje na předmět asi jen v 9 % případů. Zato téměř vždy 3. osoba zastupuje konkrétní známou osobu, většinou člověka. To je také způsobeno tím, že pro předmět, na rozdíl od osoby, je nutná konkretizace.

Praktická část

Druhá část naší diplomové práce s názvem Ruská osobní a přivlastňovací zájmena v odborném a uměleckém stylu je věnována praktickému roztrídění excerpčního materiálu a závěrům, ke kterým jsme na základě zjištěných informací z našeho výzkumu došli. Jako základ pro vypracování naší diplomové práce nám posloužilo 500 excerpčních lístků s hledanými jevy. Excerptní materiál jsme získávali jak z ruských odborných knižních titulů, tak i z publikací s uměleckými texty psanými v ruském jazyce. Tituly byly záměrně vybrány tak, aby se lišily odborným zaměřením, a v případě beletristických publikací, i žánrem. Excerptní materiál jsme pro naši práci čerpali z odborných textů z oblasti psychologie, teorie tance, medicínské kybernetiky, elektronové optiky a také hudební teorie. Pro vyhledávání excerpovaných jevů v ruských textech s uměleckým zaměřením nám posloužily dvě díla žánru sci-fi, dva detektivní příběhy a současný společenský román.

Praktickou část jsme rozdělili do dvou základních kapitol. Ty jsou rozděleny podle stylového zaměření použitých textů. V první kapitole bychom se chtěli zabývat výskytem excerpovaných jevů v ruském odborném stylu a jejich četností. Druhou kapitolu praktické části bychom chtěli věnovat materiálu získanému z titulů s uměleckým zaměřením. Také zde bychom rádi poukázali na četnost výskytu hledaných jevů. V obou kapitolách se pak budeme snažit do jisté míry porovnat své závěry s výsledky analýz, zmíněných v teoretické části naší diplomové práce, a určit, do jaké míry se shodují s našimi závěry. Také bychom se pokusili vyvodit závěry na základě zjištěných informací a údajů, které vyplývají z našeho zkoumaného materiálu.

1 Roztrídění excerpčního materiálu z odborných zdrojů

Získaný excerptní materiál jsme v této kapitole naší diplomové práce roztrídili do skupin na zájmena osobní a přivlastňovací. Oběma skupinám bude věnována samostatná podkapitola, která se bude členit dále. Rozdělení na další skupiny bude rozčleněno tak, jak se hledané jevy řadí z morfologického hlediska a jak se vyskytovaly v našem materiálu.

1.1 Zájmena osobní

Zájmena osobní se obecně v odborných textech nevyskytují tak často. Analýzou našich zdrojů jsme zjistili, že jejich četnost je vyšší v úvodech děl, kde autor nebo autoři chtějí zmínit cíl a průběh své práce. Naopak v samotném odborném textu se vyskytují zájmena osobní řidčeji.

Na základě zpracování našeho excerpčního materiálu jsme tak mohli určit, že osobní zájmena se zde nacházela dvakrát častěji než zájmena přivlastňovací. Tvary osobních zájmen se vyskytovaly v necelých 70 % všech nalezených jevů získaných z odborného materiálu.

1.1.1 Osobní zájmena první osoby jednotného čísla

Obvykle se zájmeno první osoby jednotného čísla *я* a jeho tvary užívají v odborné literatuře jen výjimečně. Jeho roli totiž, jak již bylo zmíněno, dle M. N. Kožinové (1972) nahradilo zájmeno ve tvaru 1. osoby množného čísla *мы*.

S osobním zájmenem v nominativu *я* jsme se v našem odborném materiálu setkali jen zřídka. Bylo to pouze v necelých 4 % případů. Zjistili jsme, že zájmeno *я* se vyskytovalo jen ve třech titulech, z toho v jednom jen jako součást citace. Dále jsme ho našli ve dvou případech i ve tvaru dativu. Nejčastěji se jednalo o předmluvy nebo úvody k odborným publikacím.

Nominativ

„В данной работе я стремился возможно полнее и подробнее ответить на вопросы, зачем, что и как изучает школа классического танца.“

(КТ, 1981, str. 14)

„Я же буду весьма удовлетворен, если мой труд принесет начинающему педагогу хотя бы небольшую пользу.“

(КТ, 1981, str. 14)

„Постепенно, - пишет Декарт, - я стал замечать, что пользуюсь при этом определенными правилами.“

(ТП, 1966, str. 11)

„С ростом субъекта , - пишет Нобль – жертва (я хочу сказать, субъект) будет приучаться к умственным операциям, необходимым для отбора, накопления, браковки, установления соответствий, упорядочивания и неупорядочивания в новых комбинациях материалов в клетках памяти, чтобы приобрести более высокий умственный потенциал.“

(ТП, 1966, str. 5)

„Когда я здесь говорю о необычных формах выражения, я не разумею манеры воплощения музыки, т.е. жанр и характер исполнительства, а имею в виду прежде всего формы интонирования, в каких обнаруживает себя музыка, и прежде всего систему интонаций, присущих той или иной данной эпохе...“

(МФ, 1963, str. 21-22)

Dativ

„Я только что сказал, что процесс музыкального формования – процесс диалектический.“

(МФ, 1963, str. 22-23)

„В какой мере мне это удалось – определить читатель и время.“

(КТ, 1981, str. 14)

Zde se setkáváme s neosobní stavbou ruské věty, která na rozdíl od češtiny je v ruštině běžná.

„Мне будет особенно приятно, если книга окажется так же полезной хореографам народных театров, институтам культуры и самостоятельных коллективов.“

(КТ, 1981, str. 14)

1.1.2 Osobní zájmena první osoby množného čísla

Jak již bylo řečeno v teoretické části, 1. osoba množného čísla se vyskytuje v odborných textech poměrně často v podobě tzv. „autorského my“. Na základě našeho materiálu jsme se setkali s tímto jevem u přibližně 10 % případů z celkového počtu nalezených osobních a přivlastňovacích zájmen.

Je však zajímavé, že u jednoho z titulů (*Классический танец, 1981*) jsme se ve vyčleněném materiálu s autorským plurálem nesetkali. Byl zde zaměněn 1. osobou jednotného čísla.

Nejčastěji jsme se setkávali s tvarem 1. osoby množného čísla v nominativu. Další pády byly zastoupeny jen v nepatrném množství příkladů.

Nominativ

*„Обычно, располагая некоторой информацией об отправителе письма, **мы** можем с определенной степенью вероятности предсказать содержание письма.“*

(МК, 1966, str. 34)

*„Вопросы оптимального кодирования занимают одно из центральных мест в теории информации, но прежде чем перейти к их рассмотрению, **мы** ознакомимся с методами оценки количества информации.“*

(МК, 1966, str. 18)

*„Многие из сообщений, с которыми **мы** имеем дело в повседневной жизни и во врачебной практике, обладают выраженной избыточностью.“*

(МК, 1966, str. 21)

*„Такое разделение особенно полезно для синтеза управляющих биологических систем, где **мы** встречаемся с громадной сложностью явлений.“*

(МК, 1966, str. 32)

*„С поперечной массой **мы** встречаемся, например, при движении заряженных частиц.“*

(ЭО, 1951, str. 6)

Nejčastěji byla první osoba plurálu zastoupena v publikaci *„Техническая психология“* (1966). Nejčteněji to pak byl právě tvar v nominativu.

*„Изучая в рамках общих исследований алгоритмов деятельности, процесс решения человеком какой-то мыслительной задачи, **мы** стремимся выявить специфические приемы, которые использует человек, выделить операции, разложить процесс решения на определенную последовательность действий.“*

(ТП, 1966, str. 10)

*„**Мы** не будем утомлять читателя сравнением этих понятий а изложением математической теории алгоритмов.“*

(ТП, 1966, str. 8)

*„Впервые **мы** столкнулись с этим, изучая процесс формирования сложной цепи действий.“*

(ТП, 1966, str. 12)

*„Но как быть в том случае, когда **мы** имеем дело с творческим процессом, с решением человеком новой сложной задачи?“*

(ТП, 1966, str. 10)

*„Описав эту последовательность в терминах математики и логики, **мы** можем перейти к составлению кибернетической программы решения этой задачи.“*

(ТП, 1966, str. 10)

*„Для биолога ясно, что форма клетки ограничена, т.е. она такова, какой она должна быть в силу П'ного количества определяющих ее факторов, и что вне этой формы **мы** клетку не наблюдаем и не познаем.“*

(МФ, 1963, str. 23)

První osobu množného čísla v dativu jsme zaznamenali v jediném případě, a to v odborné publikaci „*Техническая психология*“ (1966). Podobně je tomu i u tvaru v akuzativu, který se vyskytoval v publikaci „*Введение в медицинскую кибернетику*“ (1966).

Dativ

*„В настоящее время у **нас** в стране и за рубежом издано большое число специальных работ, посвященных различным проблемам инженерной психологии.“*

(ТП, 1966, str. 7)

Akuzativ

*„Таким образом, изучение биологических физиологических реакций на действие различных факторов приводит **нас** к выяснению отдельных программ деятельности биологических управляющих систем.“*

(МК, 1966, str. 32)

1.1.3 Osobní zájmena druhé osoby jednotného a množného čísla

V teoretické části naší diplomové práce jsme zmiňovali závěry analýzy odborných textů N. M. Kožinové (1972), která uvádí, že absence osobních zájmen 2. osoby jak jednotného, tak i množného čísla je pro odborný text zpravidla charakteristická. Ačkoliv se tvary zájmen 2. osoby jednotného a množného čísla mohou objevovat v odborně-popularizačních textech.

Po analýze našeho excerpčního materiálu se shodujeme s názorem, že v čistě odborných textech, které jsme v našem případě použili, se tyto jevy prakticky nevyskytují. V námi zkoumaném materiálu jsme nenalezli ani jedno zájmeno zastupující tuto kategorii.

1.1.4 Osobní zájmena třetí osoby jednotného a množného čísla

Pokud se zaměříme na tvary 3. osoby jak jednotného, tak i množného čísla, setkáváme se s nimi v odborném stylu nejčastěji. Jak zmiňuje O. D. Mitrofanovová (1973), tvary 3. osoby tvoří převážnou většinu osobních zájmen používaných v odborných publikacích.

Na základě analýzy našeho excerpčního materiálu jsme došli k závěru, že tomu tak je přibližně u 76 % všech osobních zájmen uvedených v našem odborném materiálu.

Zájmeno „*он*“ a jeho tvary se vyskytovalo nejčastěji (s přihlédnutím k celkovému užití osobních a přivlastňovacích zájmen v našem materiálu). Neobvyklejší byl jeho výskyt v nominativu, což obecně platí i pro další rody u zájmen 3. osoby. Ženský rod se však v porovnání s mužským vyskytoval méně. Podobně tomu bylo i u osobního zájmena 3. osoby množného čísla. Jen v několika případech jsme se setkali s osobním zájmenem jednotného čísla rodu středního.

Osobní zájmena 3. osoby jednotného a množného čísla přebírají v jistém smyslu, jak je uvedeno v teoretické části, funkci ukazovacích zájmen a někteří jazykovědci je mezi ně i řadí. Určité obtíže v rozřazení činili tvary „*его, ее, их*“, které mohou být, v závislosti na kontextu, buď zájmeny osobními a odkazovat tak na osobu či předmět již zmiňovaný, anebo zájmeny přivlastňovacími. Na základě naší analýzy jsme došli ke zjištění, že procentuálně tvořili tvary „*его, ее, их*“ asi 46 % všech zájmen získaných z excerpčního materiálu.

Z celkového počtu osobních zájmen 3. osoby jak jednotného, tak i množného čísla, téměř čtyři pětiny případů zastupovaly ve větě předměty a ne osoby.

Třetí osoba jednotného čísla rodu mužského:

Co se týká mužského rodu osobních zájmen 3. osoby jednotného čísla, zjistili jsme, že nejčastěji se vyskytuje v odborné literatuře tvar v nominativu. Ve větách pak tento tvar v necelé polovině případů zastupuje osoby.

*„Театр с благодарностью и более успешно завершит эту работу, ибо **он** является для молодого артиста второй школой, окончательно формирующей его музыкально-актерскую культуру.“*

(КТ, 1981, str. 24-25)

*„Если ученик сознает, что техника движения, которую **он** отрабатывает, является средством выражения его чувств и мыслей, значит, преподаватель ведет с ним учебную работу в реалистическом направлении.“*

(КТ, 1981, str. 20)

*„В специфических координатах **он** выглядит следующим образом:“*

(ЭО, 1959, str. 24)

*„Так как вектор N неизменяет ни по величине, ни по направлению, то **он** может быть легко построен, если известны положение и скорость частицы в какой-либо точке траектории.“*

(ЭО, 1959, str. 23)

*„С помощью специального устройства **он** будет выражать в соответствующих случаях „электронно-кодированую степень своего неодобрения“.“*

(ТП, 1966, str. 5)

*„**Он** сопровождал издавна многие открытия и изобретения.“*

(ТП, 1966, str. 11)

*„В конце концов, в результате случайного перебора, **он** нажимал на кнопку No 6, и сразу включалась синяя лампа.“*

(ТП, 1966, str. 15)

*„Если бы теперь пришлось составить словарь психологических терминов, то **он** вполне походил бы на словарь специалиста по автоматическому регулированию.“*

(ТП, 1966, str. 6)

„Он не может быть иным.“

(МФ, 1963, str. 23)

„При указанной диалектичности процесса музыкального оформления он ощущается всегда как состояние неустойчивого равновесия: один момент интонирования, в сущности, не оценивается как самодовлеющий, а всегда как стадия перехода в последующий.“

(МФ, 1963, str. 26-27)

„Пытаясь решить поразившую его задачу, он следовал определенным правилам, сначала сам не подозревая, а потом сознательно находил их.“

(ТП, 1966, str. 11)

Dativ 1. osoby jednotného čísla rodu mužského se v našem materiálu vyskytl jen v publikaci „Техническая психология“ a vždy odkazoval na osoby.

„Когда ему приходилось слышать об искусных рассуждениях кокого-либо автора, заинтересовавшую его работу.“

(ТП, 1966, str. 11)

„Потом, когда действие было прочно усвоено испытуемым и он точно знал, что, елси, например, выключим белую лампу, то ему надо нажать на кнопку No 8 и белая лампа загорится снова, начинали вырабатывать новое звено.“

(ТП, 1966, str. 44)

„Иначе говоря, он не может полностью использовать всю теоретически доступную ему информацию для успешного решения задач.“

(ТП, 1966, str. 9)

S 3. osobou jednotného čísla mužského rodu v akuzativu jsme se setkali v relativně vysokém počtu případů. Zajímavým závěrem je, že častěji odkazoval na osoby než na předměty.

„Тогда его не только слушают, но стремятся слышать, о чем скрипка поет.“

(КТ, 1981, str. 30)

„При передаче сообщений, как уже указывалось, необходимо приспособить сигнал к передаче по данному каналу, т.е. перевести его в соответствующий физический алфавит.“

(МК, 1966, str. 21)

„Когда ему приходилось слышать об искусных рассуждениях кокого-либо автора, заинтересовавщую его работу.“

(ТП, 1966, str. 11)

„Пытаясь решить поразившую его задачу, он следовал определенным правилам, сначала сам не подозревая, а потом сознательно находил их.“

(ТП, 1966, str. 11)

Mužský rod třetí osoby v singuláru ve tvaru lokálu je v našem materiálu ne tak častým jevem. Ovšem ve všech případech zájmeno odkazovalo ve větě na předměty.

„Для решения задач о движении заряженных частиц с большими скоростями в магнитных полях можно пользоваться нерелятивистским уравнением, заменить в нем массу покоя m_0 поперечной массой m .“

(ЭО, 1951, str. 6)

„Настоящий курс посвящен, собственно говоря, геометрической оптике, так как в нем не рассматриваются волновые свойства электронов.“

(ЭО, 1951, str. 4)

„Уравнение (1,6) отличается от уравнения (1,3), справедливо при малых скоростях, только тем, что в нем вместо массы покоя m_0 стоит поперечная масса“

(ЭО, 1951, str. 6)

Instrumentál třetí osoby singuláru mužského rodu se v našem excerpčním materiálu čerpaném z odborných publikací vyskytl pouze v jednom případě, konkrétně v publikaci „Классический танец“, kdy zastupoval ve větě osobu.

„Если ученик сознает, что техника движения, которую он отрабатывает, является средством выражения его чувств и мыслей, значит, преподаватель ведет с ним учебную работу в реалистическом направлении.“

(KT, 1981, str. 20)

Třetí osoba jednotného čísla rodu ženského:

Ženský rod osobních zájmen 3. osoby jednotného čísla se vyskytoval v našem materiálu přibližně ve stejném množství jako mužský rod. Zajímavým jevem však je, že všechny tvary této skupiny zatupovaly ve větě předměty či jevy. Nejčastěji jsme se setkávali s tvary v nominativu. V početně blízkém množství se vyskytovaly i tvary genitivu, dativu či akuzativu.

„Информация от этих двух анализаторов поступает в мозг, где она сливается с программой достижения цели, в результате чего вырабатываются коррекрующие команды.“

(МК, 1966, str. 27)

„Она состоит из пяти частей.“

(МК, 1966, str. 16)

„Что же касается терминологии, применяемой к описанию деятельности человека, то она покажется фантастической только неспециалисту.“

(ТП, 1966, str. 6)

„Для биолога ясно, что форма клетки ограничена, т.е. она такова, какой она должна быть в силу П'ного количества определяющих ее факторов, и что вне этой формы мы клетку не наблюдаем и не познаем.“

(МФ, 1963, str. 23)

Osobní zájmena rodu ženského třetí osoby singuláru v genitivním tvaru se vyskytovala v průměru ve stejném množství jako tvary nominativu či dativu. V našem materiálu jsme se setkávali s předložkovým i bezpředložkovým tvarem.

„Поэтому движение по подобным траекториям будет описываться функцией Лангранжа, для которой преобразованная (1,77) и (1,78) эквиваленты умножению ее на постоянный множитель.“

(ЭО, 1951, str. 26)

„Блок систем управления с обратной связью без нее приведены на рис.2.“

(МК, 1966, str. 25)

*„В сущности при неприятии той или иной средой какой-либо новой для **нее** музыки, хотя эта музыка, как обычно оказывается впоследствии, была вполне современной для эпохи, относившейся к ней с недоверием, - большую роль играют непривучные формы выражения этой музыки.“*

(МФ, 1963, str. 21)

Dativní i akuzativní tvary osobních zájmen rodu ženského 3. osoby jednotného čísla jsme nacházely v přibližně stejném množství jako tvary zájmena v nominativu. Předložkové tvary jsme zpozorovaly v přibližně stejném množství jako tvary bez předložky. Pro akuzativ však byly typičtější tvary bezpředložkové.

Dativ

*„По выражению К. Маркса „наука только тогда достигает совершенства, когда **ей** удастся пользоваться математикой.“*

(МК, 1966, str. 24)

*„К технике чаще всего применяется обратная связь с линейной зависимостью, так как и к **ней** хорошо применимы системы линейных дифференциальных уравнений.“*

(МК, 1966, str. 27)

*„Ввиду того, что кручение основной траектории отсутствует, направление бинормали к **ней** в любой точке совпадает с направлением z введенной нами системы декартовых координат, так же как и с направлением оси z использованной ранее прямоугольной локальной координативной системы.“*

(ЭО, 1951, str. 98)

*„Так как при выбранной основной траектории направление главной нормали к **ней** противоположно...“*

(ЭО, 1951, str. 105)

Akuzativ

*„Второй компонент музыкальности – это умение учащихся сознательно и творчески увлеченно воспринимать тему – мелодию, художественно воплощая **ее** в танце.“*

(КТ, 1981, str. 26)

„Если скорость частиц мала по сравнению со скоростью света, то масса частицы может считаться постоянной (обозначим ее через m_0) и импульс частицы $p = m_0V$.“

(ЭО, 1951, str. 5)

*„Хотя такое число операций делает задачу принципиально неразрешимой, во всяком случае человек **ее** не решит за всю свою жизнь.“*

(ТП, 1966, str. 12)

Tvar zájmena 3. osoby singuláru ženského rodu tvořil výjimku. Zpozorovaly jsme ho pouze v jednom případě.

*„Это не значит, что **в ней** совсем иные принципы и приемы формообразования.“*

(МФ, 1963, str. 30)

Ani tvar v instrumentálu se nevyskytoval často. Setkali jsme se s ním ve dvou publikacích odborné literatury. Byly zastoupeny tvary s předožkou i bez ní.

*„Пионеры этого направления появились еще в начале века, но расцвет эвристики наступает в наши дни, когда **ею** вплотную занялись исследователи проблемы алгоритмизации – деятельности человека.“*

(ТП, 1966, str. 11-12)

*„Как было показано Г. Бушем в 1962 г., поля с симметрией вращения пригодны для получения правильных электрооптических изображений, если только воспользоваться электронами, траектории которых лежат близко оси симметрии поля, а направления скоростей – образуют с **ней** малые углы.“*

(ЭО, 1951, str. 107)

Třetí osoba jednotného čísla rodu středního:

Z celkového množství excerpčních lístků jsme našli jen jeden případ, kde se vyskytoval tvar 3. osoby singuláru středního rodu, konkrétně ve tvaru nominativu. Zájmeno ve větě neodkazovalo na osobu, ale na předmět.

„Поскольку действие не подкреплялось, оно со временем угасало.“

(ТП, 1966, str. 15)

Третий человек множественного числа:

Poměrně velmi často jsme se setkávali s tvary 3. osoby množného čísla. Zpozorovali jsme, že se v našem materiálu velmi často objevují tvary v nominativu, genitivu či akuzativu. Ovšem ani jednou jsme se nesečkali s tvary v lokálu či instrumentálu.

V převládajícím množství případů zájmena ve větě zastupovala předměty. Osoby byly osobními zájmeny třetí osoby plurálu zastoupeny především v publikaci *„Классический танец“ (1981)*

„Они могут существовать в различных формах, в виде электрических сигналов, пневматических сигналов, акустических сигналов и т.п.“

(КТ, 1981, str. 17-18)

„Они преобразуют сигнал таким образом, чтобы восстановить сообщение.“

(КТ, 1981, str. 17)

„Если они не равны, перейти к следующему указанию.“

(МК, 1966, str. 29)

„Следовательно, в учебной работе надо подвести учащихся к тому, чтобы они стремились выполнять каждое задание не только технически грамотно и физически уверенно, но и творчески увлеченно, музыкально.“

(КТ, 1981, str. 25)

„Многие электрооптические приборы не имеют аналогов в световой оптике, с которых они могли бы быть скопированы.“

(ЭО, 1951, str. 3)

Tvary v genitivu byly poměrně častým jevem v případech výskytu osobních zájmen 3. osoby množného čísla. Častější však byly v předložkovém tvaru.

*„Именно **их** мы и постараемся коснуться в первую очередь.“*

(ТП, 1966, str. 10)

*„Задавая по производу одну из **них**, можно из уравнений при известной форме основной траектории определить две другие.“*

(ЭО, 1951, str. 99)

*„Это произойдет у **них**, несмотря на сходство многих элементов, и произойдет уж оттого только, что они сочинены в характере данных инструментов, и различие скажется непременно в методическом рисунке, в его протяженности, в расчленении его, в длительности, в диапазоне, в его, так сказать, в мускулатуре и дыхании.“*

(МФ, 1963, str. 31)

*„Сходный процесс ценяемости за привычные созвучия или отталкивания от **них**, сравнения и отбора происходит и у композитора при творческой работе.“*

(МФ, 1963, str. 33)

Co se týká tvaru dativního, zaznamenali jsme jen jeden případ výskytu, a to v publikaci „Классический танец“ (1981).

*„Русская школа оказывает **им** самую дружескую помощь.“*

(КТ, 1981, str. 18)

S tvary zájmena třetí osoby množného čísla v akuzativu jsme se setkali v poměrně značném množství, kdy bylo v našem odborném materiálu použito. V převážné většině případů odkazovalo ve větě na předměty již zmíněné.

*„Для количественной оценки информации необходимо отвлечься от содержания сигналов, рассматривать **их** абстрактно.“*

(МК, 1966, str. 18)

*„Для этого приведем **их** к уравнениям движения в форме Ньютона.“*

(ЭО, 1951, str. 19)

*„Пытаясь решить поразившую его задачу, он следовал определенным правилам, сначала сам не подозревая, а потом сознательно находил **их**.“*

(ТП, 1966, str. 11)

„Но каковы эти правила, кто **их** изучает?“

(ТП, 1966, str. 11)

„Точно так же приходится ради большего сосредоточения внимания ба изучении свойств и принципов формования музыки, вытекающих из законов ее движения и способов запоминания, оставить здесь в стороне ряд других факторов, влияющих на характер движения и формования, но не меняющих **их** по существу.«

(МФ, 1963, str. 30)

1.1.5 Závěry

Na základě našeho odborného excerpčního materiálu jsme zjistili, že nejpočetnější skupinou zájmen osobních je skupina 3. osoby jednotného čísla. V převládajícím počtu případů jsme se v našem materiálu setkávali s nominativem, poměrně často také byly používány tvary zájmen v akuzativu, genitivu či dativu. Sporadicky se vyskytovaly tvary osobních zájmen v lokálu č instrumentálu.

Zajímavým jevem je absence druhé osoby jak jednotného, tak i množného čísla. První osoba jednotného čísla se v našem materiálu používala především v předmluvách či úvodech zkoumaných publikací. Osobní zájmena v první osobě plurálu byla zastoupena v přibližně 10 % případů z celkového počtu nalezených osobních a přivlastňovacích zájmen v odborném stylu. Nevyskytovala se pouze v publikaci „Классический танец“ (1981), kde byla nahrazena právě 1. osobou singuláru, což není pro odborný text tak typické.

Na základě analýzy našeho excerpčního materiálu z odborných publikací jsme zaznamenali, že přibližně ve čtyřech pětinaх případů, kdy byla v našem materiálu použita osobní zájmena třetí osoby jednotného, ale i množného čísla, pak zastupovala ve větě předměty.

1.2 Zájmena přivlastňovací

V průběhu analýzy našeho excerpčního materiálu z odborných publikací jsme se se zájmeny přivlastňovacími setkávali poměrně často. Posesiva společně se zájmeny třetí osoby v odkazovací funkci se vyskytovala v našem výzkumu odborných textů v téměř 31 % případů z celkového počtu nalezených zájmen v odborných textech.

Naším výzkumem jsme zjistili, že velmi často se vyskytovala přivlastňovací zájmena „*ego, ee, ux*“

Logickým jevem je také absence tvarů přivlastňovacích zájmen 2. osoby jednotného i množného čísla.

Z formálního hlediska bychom mohli mnohá zájmena považovat za zájmena přivlastňovací, ale ve většině případů se zde jedná o odkazovací funkci zájmen. Přesto tato zájmena ponecháváme v podkapitole věnované posesivum.

1.2.1 Přivlastňovací zájmena první osoby jednotného čísla

Stejně jako užívání osobních zájmen 1. osoby jednotného čísla je užití přivlastňovacích zájmen 1. osoby jednotného čísla v odborných textech méně časté. Pouze ve dvou případech jsme se setkali s užitím tohoto přivlastňovacího zájmena.

Tím se nám na základě našeho materiálu potvrzuje, že 1. osoba jednotného čísla již nezastupuje takovou funkci jako v minulosti a ustoupila užití zájmena 1. osoby množného čísla.

Nominativ

„Я же буду весьма удовлетворен, если мой труд принесет начинающему педагогу хотя бы небольшую пользу.“

(KT, 1981, str. 14)

Akuzativ

„Узучение памятников и условий распространения и культивирования бытовой (особенно инструментальной, домашней, например, лютневой) музыки и форм ее воплощения точно так же расширило и обогатило моих наблюдений.“

(МФ, 1963, str. 28)

1.2.2 Přivlastňovací zájmena první osoby množného čísla

V předchozí podkapitole jsme se zmínili o přivlastňovacích zájmenech 1. osoby jednotného čísla a jejich nízkém výskytu v našem materiálu. Co se však týká přivlastňovacího zájmena 1. osoby množného čísla a jeho tvarů, zjistili jsme, že se vyskytuje v nevelkém počtu užití posesiv v našem materiálu.

Převládaly tvary nominativu. Některé pady však nebyly vůbec zastoupeny.

Nominativ

*„Так, **наши** органы зрения не воспринимают световых волн, лежащих в инфракрасной или ультрафиолетовой спектральной области.“*

(МК, 1966, str. 18)

Genitiv

*„Движение **нашей** руки все время контролируется зрительным анализатором, а также кинестетическим анализатором.“*

(МК, 1966, str. 27)

Akuzativ

*„В **наше** время многое становится новым, когда к старому понятию добавляют эпитет „электронный“.“*

(ТП, 1966, str. 5)

*„И дело здесь не в тех правилах логики, которые и в **наши** дни, и во времена Декарта, и во времена Аристотеля были известны и применялись многими.“*

(ТП, 1966, str. 11)

1.2.3 Přivlastňovací zájmena třetí osoby jednotného a množného čísla

Jak jsme již zmiňovali v kapitole věnované osobním zájmenům třetí osoby jednotného a množného čísla, nejčastěji byly užívány tvary zájmen „*ego, ee, ux*“, a to jak osobních s odkazovací funkcí, tak i přivlastňovacích. S těmito tvary jsme se setkali

v přibližně ve 46 % všech případů užití zájmen v námi roztřízených odborných textech. Přibližně dvě třetiny však tvořila zájmena v odkazovací funkci.

Třetí osoba jednotného čísla rodu mužského:

Ne tak často jsme se setkávali s přivlastňovacími zájmeny třetí osoby jednotného čísla rodu mužského.

*„От этого зависит, как будут **его** питомцы создавать образы современников в новых балетных спектаклях.“*

(КТ, 1981, str. 17)

*„В таких случаях говорят, что энтропия сообщения увеличилась, т.е. увеличилась **его** „неопределенность“.“*

(МК, 1966, str. 22)

*„В последующие годы в этой области работали многие кибернетики и психологи(у нас в стране проводили исследования А. Н. Захаров, В. Н. Пушкин, О. К. Тихомиров, за рубежом особо следует отметить работы американского ученого Ньюэлла и **его** сотрудников).“*

(ТП, 1966, str. 10)

*„Ньюэлл и **его** сотрудники пишут, что десят последовательных щелчков, говорящих „горячо“, вот все, что отличает ситуацию, в которой шеловек практически решить задачу не может, от ситуации, в которой задача оказывается тривиальной.“*

(ТП, 1966, str. 12)

Třetí osoba jednotného čísla rodu ženského:

Nejčastější byl výskyt přivlastňovacího zájmena třetí osoby jednotného čísla ženského rodu s přihlédnutím k celkovému počtu přivlastňovacích zájmen v odborném materiálu.

*„Разумеется, умение слушать музыку в целом – **ее** ритм, тему и интонации- необходимо воспытывать последовательно, своевременно переходя от простого к сложному на протяжении всего курса обучения классическому танцу, учитывая возраст ученика, **его** знания и характер упражнения.“*

(КТ, 1981, str. 30)

„Артист-танцовщик узнает музыкальную тему заранее, до сценического выступления и „вживается“ в ее содержание.“

(КТ, 1981, str. 28)

„Для оценки значимости информации, ее качественной стороны необходим смысловой анализ.“

(МК, 1966, str. 23)

„Выяснить алгоритм работы той или иной системы – значит понять ее механизмы, поэтому здесь в области теории алгоритмов, наиболее тесно сплетаются интересы биологической кибернетики и физиологии.“

(МК, 1966, str. 31)

„Ее контакты с работой в области проектирования технических систем открывают для научного исследования новую неисчерпаемую область.“

(ТП, 1966, str. 7)

„Именно эти стороны деятельности, функционирования, поведения сложных систем раскрывает кибернетика, и понятие „алгоритм“, взятое из ее арсенала, справедливо в применении как к техническим системам, так и деятельности человека.“

(ТП, 1966, str. 8)

„Временная природа музыки, ее текучесть, и – с другой [стороны] – вызванные этим особого рода способы запоминания неизбежно влияют на формы, в которых фиксируется музыкальное движение.“

(МФ, 1963, str. 29)

Тřetí osoba množného čísla:

Тřetí osoba množného čísla zastupuje všechny rody a v přivlastňovacím smyslu její výskyt v našem materiálu nebyl tak častý. Častěji byl tento tvar zájmena používán ve funkci odkazovací.

„При повторных слушаниях выясняются очертания: понимание музыки с запоминания соотношений, более знакомых сознанию, и их сравнения с менее знакомыми.“

(МФ, 1963, стр. 24)

„Второе создано в силу настоятельной потребности в создании самостоятельных от словесной метрики способов фиксации музыки ввиду развития полифонического мышления и других факторов (в числе их лингвистических, как-то – новые национальные языки, их ритмика, их интонация).“

(МФ, 1963, стр. 30)

1.2.4 Зájmena v odkazovací funkci

Jak jsme již zmiňovali, z formálního hlediska bychom mnohá zájmena mohli považovat za přivlastňovací, ačkoliv se jedná v podstatě o osobní zájmena vyplňující odkazovací funkci.

Rozlišení přivlastňovacích zájmen, a to 3. osoby jednotného a množného čísla, od zájmen osobních s funkcí odkazovací není zcela jednoznačné a působí jisté obtíže tato zájmena odlišit.

V našem materiálu tato zájmena v odkazovací funkci tvoří většinu případů, kde je použita třetí osoba jak jednotného, tak i množného čísla.

Третій особа jednotného чісла роду мужського:

S rodem mužským jsme se setkávali v našem excerpčním materiálu poměrně často. Obecně tvar *ego* převládal.

„Диапазон ego исполнительской техники очень велик.“

(КТ, 1981, стр. 15)

„Классический танец может совершенствоваться по линии искусства балет-майстера, исполнительского мастерства, методики преподавания, теории, но, повторяю, ego хореографическая первооснова, то есть школа, должна неизменной так же, как музыкальный звукоряд.“

(КТ, 1981, стр. 16-17)

„Доказав это утверждение и подчеркнув ego практическую значимость, Г. Буш тем самым заложил основы геометрической электронной оптики.“

(ЭО, 1951, стр. 107)

„Если испытуемый нажимал на кнопку No 8, когда синяя лампа не была включена, то его действие не подкреплялось.“

(ТП, 1966, str. 14)

Třetí osoba množného čísla:

Zájmeno *ix* v odkazovací funkci se vyskytovalo častěji ve více než polovině případů, kdy byl tento tvar v našem materiálu použit.

„При этом вместо числа событий учитывают их вероятности.“

(МК, 1966, str. 20)

„Их реакция однозначно определяется жесткими зависимостями элементов и их назначением.“

(МК, 1966, str. 26)

„Для их правильного конструирования и создания новых образцов необходимо ясно представлять себе законы движения заряженных частиц.“

(ЭО, 1951, str. 3)

„Это значит, что магнитное поле не меняет величины скорости заряженных частиц а изменяет только направления их движения.“

(ЭО, 1951, str. 4)

„Короткое или длительное дыхание влияет на строение и расчленение мелодий, на их сокращение и растяжение, на длину подъемов и ниспаданий мелодической дуги – словом, на динамику мелоса.“

(МФ, 1963, str. 30)

1.2.5 Závěry

Na základě analýzy materiálu z odborných publikací jsme zjistili, že nejčastější byl výskyt tvarů zájmen *ego*, *ee*, *ix* nehledě na to, zda se jednalo o zájmena přivlastňovací či zájmena osobní v odkazovací funkci. Odkazovací funkce těchto zájmen však v odborném materiálu převládala.

První osoba množného čísla byla zastoupena několikrát. Ačkoliv se však jedná o odborný materiál, kde by se měla přivlastňovací zájmena první osoby množného čísla vyskytovat častěji, setkávali jsme se s nimi poměrně zřídka.

Přivlastňovací zájmena první osoby jednotného čísla se vyskytovala pouze ve dvou případech.

Typickým jevem pro odborný styl je absence druhé osoby jednotného i množného čísla. Tento fakt se na základě naší analýzy potvrdil. V žádné z našich publikací jsme se s ní nesetkali.

2 Roztřídění excerpčního materiálu ze zdrojů umělecké literatury

V naší diplomové práci jsme se také zaměřili na výskyt osobních a přivlastňovacích zájmen v umělecké literatuře. K získání našeho excerpčního materiálu jsme použili pět titulů různých žánrů. Stejně jako předchozí podkapitola bude i tato rozdělena na další skupiny v podobném systému pro přehlednější orientaci.

2.1 Osobní zájmena

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, pro umělecký styl je charakteristické užívání všech tvarů osobních zájmen, jelikož tvůrčím úmyslem každého autora je co nejbarvitěji předat obsah svého díla. K tomu je třeba, aby se neustále neopakovaly názvy osob a předmětů, jelikož jejich opakování by ubralo na plynulosti díla. Aby k tomu nedocházelo, je v uměleckých textech hojně využívána zastupující funkce zájmen. Proto se se zájmeny v beletristických dílech můžeme setkat ve velkém měřítku.

2.1.1 Osobní zájmena první osoby jednotného čísla

Na základě roztřizení našeho excerpčního materiálu jsme zjistili, že tvary 1. osoby jednotného čísla se v umělecké literatuře vyskytují opravdu velice často. Tento jev se nejvíce vyskytuje v titulech, které jsou napsány tzv. „Ich-formou“, kde se dle našeho výzkumu vyskytuje zájmeno *я* přibližně dvakrát až třikrát častěji než v dílech, kde byla užitá „Er-forma“.

Publikace byly vybrány tak, aby mohly posloužit jako vzorový materiál současné populární beletrie, která se dle našeho názoru vyznačuje často používanou „Ich-formou“.

Se zástupci 1. osoby jednotného čísla jsme se setkali přibližně v 37 % případů z celkového počtu nalezených zájmen v uměleckém excerpčním materiálu. Nejčtenější výskyt jsme zaznamenali v titulu „*Звездная тень*“, ve kterém je také užitá „Ich-forma“. Osobní zájmeno *я* v různých tvarech se zde objevovalo v 50 % případů.

Nejčastěji jsme se v našem materiálu setkávali s tvarem zájmena *я* v nominativu. Pak se také velice často vyskytoval tvar 1. osoby jednotného čísla v dativu. Zato tvary

v instrumentálu se objevovaly jen zřídka a tvar první osoby singuláru se v našem materiálu nevyskytl vůbec.

První osoba jednotného čísla:

S první osobou jednotného čísla jsme se v našem excerpčním materiálu setkávali nejčastěji. Příčinou je tzv. „Ich-forma“, která je používána hned v několika beletristických publikacích, které nám posloužily jako materiál pro náš výzkum.

„Я сделала две толстые дорожки и Катя с шумом вдохнула одну из них, словно работающий во всю мощь пылесос Rowenta.“

(ДС, 2007, str. 5)

„Едем мы куда-нибудь отдохнуть или это тоже жертва, которую я должна принести его внезапно проявившейся самостоятельности?“

(ДС, 2007, str. 16)

„Вопрос с отдыхом мне не давал покоя, и я решила его прояснить прямо сейчас.“

(ДС, 2007, str. 16)

„Побоялся, что я вспомню о каких-нибудь неотложных делах.“

(ХВ, 2003, str. 23)

„Только что, рискуя жизнью и здоровьем, я провел уникальную операцию.“

(ХВ, 2003, str. 23)

„Я не мог этого знать наврядли, пока Сгорбыш не улюбнется.“

(В, 2008, str. 13)

„Ты кто такой, чтобы я перед тобой объяснялась?“

(НП, 2008, str. 13)

„Если бы мне настречу вышли несколько настоящих десятников, да еще в хваленых аларийских бронекостюмах, - никуда бы я не прорвался.“

(ЗТ, 2007, str. 10)

„К компьютеру, вобравшему в себя часть памяти Ника, его манеру общения, его стихи, я невольно стал бы относиться как к разумному существу.“

(ЗТ, 2007, str. 8)

„Куалькуа не ответил, но, странное дело, мне показалось, что я уловил отзвук его эмоции.“

„Они бежали ко мне, и я почувствовал, как отпускает, наконец-то отпускает напряжение.“

(ЗТ, 2007, str. 11)

„Сквозь корпус, ставший прозрачным, я смотрел на рассыпанные в небе блески.“

(ЗТ, 2007, str. 8)

Genitivní tvary osobního zájmena první osoby singuláru byly zastoupeny jen nepatrným množstvím příkladů

„Она тоже не сводила с **меня** восторженного взгляда.“

(ХВ, 2003, str. 8)

Dativní tvary první osoby jednotného čísla se vyskytovaly v našem materiálu poměrně často. Je však třeba zmínit, že jsme se setkali i s dativem ve funkci sémantického subjektu ve větě jednočlenné.

„Ты сократил **мне** лимит на карточке, а сам de Grisono покупаешь, - прошипела я в ухо мужу.“

(ДС, 2007, str. 13)

„Передала **мне** свернутую трюбочкой стодоларовую купюру.“

(ДС, 2007, str. 5)

„Скажите, а он ничего не просил **мне** передать?“

(В, 2008, str. 6)

„Это ты **мне** сейчас объяснишь, кто у тебя „крыша“?“

(НП, 2008, str. 13)

„Они бежали ко **мне**, и я почувствовал, как отпускает, наконец-то отпускает напряжение.“

(ЗТ, 2007, str. 11)

*„Если бы **мне** настречу вышли несколько настоящих десятников, да еще в хваленых аларийских бронекостюмах, - куда бы я не прорвался.“*

(ЗТ, 2007, str. 10)

Jak jsme se již zmiňovali, se sémantickým subjektem jsme se v našem excerpčním materiálu setkávali, avšak jen zřídka.

*„Хотя иногда **мне** казалось, что она приветствует его свежее приобретенную автономность только потому, что лимиты.“*

(ДС, 2007, str. 14)

První osoba čísla jednotného v akuzativu se vyskytovala v přibližně stejně často jako v dativu, ačkoliv dativní tvary převládaly.

*„Катя погладила **меня** по голове и проподняла панель с клавиатурой на своем мобильном.“*

(ДС, 2007, str. 10)

*„**Меня** зовут Логвин, с ударением на первом слоге, Логвин Жовтяк.“*

(ХВ, 2003, str. 24)

*„Наверное, на молодых людей это действует неотразимо, но не на **меня**.“*

(ХВ, 2003, str. 25)

*„Я должен был провести занятие с новичками, но **меня** в министерство вызывают!“*

(ХВ, 2003, str. 23)

*„Пока он только хмурился и сутулился, а на **меня** смотрел с откровенной неприязнью.“*

(В, 2008, str. 13)

První osoba singuláru v instrumentálu se v našem excerpčním materiálu získaném z umělecké literatury vyskytla pouze ve dvou případech.

„Значит, он поехал к Артему сразу из аэропорта, не заезжая за мной.“

(ДС, 2007, str. 11)

„Передо мной стоял высокий мужчина, на вид лет шестидесяти.“

(В, 2008, str. 13)

2.1.2 Osobní zájmena druhé osoby jednotného čísla

Na rozdíl od odborného stylu, pro který je až na výjimky charakteristická absence zájmen 2. osoby jednotného čísla, jsme se v našem excerpčním materiálu, čerpaném z umělecké literatury, setkali s tímto jevem hned několikrát. Zájmeno *ты* a jeho tvary tvořily jen malé množství všech zájmen z našeho uměleckého materiálu.

Zjistili jsme, že v našem excerpčním materiálu, se 2. osoba jednotného čísla a její tvary vyskytovaly pouze ve dvou publikacích, z nichž je jedna detektivní příběh a druhá společenský román. Je však nutné podotknout, že vzhledem k ohraničenému množství excerpčního materiálu a vysokému počtu výskytů osobních a přivlastňovacích zájmen v beletristických dílech není možné zcela objektivně zaznamenat výskyt všech hledaných jevů.

Nejčastěji jsme se setkávali s 2. osobou jednotného čísla v nominativu. Dále jsme zaznamenali tvary v dativu a instrumentálu. Akuzativ a lokál nebyly zastoupeny vůbec.

Nominativ

„Ты сократил мне лимит на карточке, а сам de Grisono покупаешь, - прошипела я в ухо мужу.“

(ДС, 2007, str. 13)

„Слышь, а ты кто такой, чтобы тут командовать, а?“

(НП, 2008, str. 11)

„Ты что, в натуре, неграмотный, да?“

(НП, 2008, str. 8)

„**Ты** сейчас извиняешься!“

(НП, 2008, str. 12)

„**Ты** что, парень, обидеть меня хочешь?“

(НП, 2008, str. 13)

Dativní tvary druhé osoby singuláru tvořily poměrně početnou skupinu. Vyskytovaly se nejčastěji hned po tvarech v nominativu.

„И мы сразу к **тебе** приедем.“

(ДС, 2007, str. 8)

„Проблемы **тебе** не нужны, да?“

(НП, 2008, str. 11)

„Виола, я же **тебе** сказал, успокойся!“

(НП, 2008, str. 11)

Instrumentál jsme našli jen v jedné z celého množství excerpčních lístků z uměleckého materiálu.

„**Ты** кто такой, чтобы я перед **тобой** объяснялась?“

(НП, 2008, str. 13)

2.1.3 Osobní zájmena třetí osoby jednotného čísla

Při zpracovávání excerpčního materiálu z umělecké literatury jsme zjistili, že tvary osobních zájmen 3. osoby jednotného čísla tvoří přibližně 25 % ze všech vyhledaných zájmen v uměleckých textech.

Počet těchto jevů by byl jistě vyšší, kdyby se jen v jednom z knižních titulů nevyskytovala „Er-forma“, což má dle našeho názoru na četnost výskytu tohoto hledaného jevu vliv.

Také je velice zajímavé zjištění, že se v našem excerpčním materiálu nevyskytoval ani jeden zástupce 3. osoby jednotného čísla rodu středního.

Nejčastěji jsme se opět setkávali s tvary 3. osoby jednotného čísla v nominativu. Velmi často se vyskytovaly i tvary zájmen obou rodů v akuzativu. Dativní tvary nebyly zastoupeny v takovém nožství. Instrumentál jsme zaznamenali pouze v jednom případě, avšak lokál nebyl v našem materiálu zastoupen vůbec.

Častěji jsme nacházeli zástupce mužského rodu než rodu ženského. Přibližně v 75 % případů jsme zaznamenali, že zájmena 3. osoby jednotného čísla zastupují ve větě osoby.

Třetí osoba rodu mužského:

Třetí osoba singuláru mužského rodu se vyskytovala častěji než tvary ženského rodu. Nejčastěji osobní zájmena třetí osoby jednotného čísla rodu mužského zastupovala ve větě osoby.

„Самый важный второй отдел потому, что он занимается борьбой с распространителями виртаина, чрезвычайно опасного аудиовизуального наркотика, одно время угрожавшего самому существованию вирта.“

(XB, 2003, str. 25)

„В частности он будет заниматься вашей безопасностью – если вы, конечно, останетесь работать в управлении.“

(XB, 2003, str. 26)

„Он сумасшедший, раз оставил мне такое странное „наследство“, но не настолько, чтобы слетать одним днем на край земли, спрятать там фотоснимки и вернуться в Москву.“

(B, 2008, str. 9)

„Он принялся грузить его техническими характеристиками машины, но Джип слушал его в полуха.“

(НП, 2008, str. 8)

„Он почему-то думал, что ему будет везти и дальше.“

(НП, 2008, str. 9)

„Он хоть и не фотограф, но снимать тоже умеет.“

(НП, 2008, str. 10)

„В Москву он ехал не только отсиживаться и тратить деньги.“

(НП, 2008, str. 9)

„Он хотел урвать неслабый кусок из общего криминального пирога.“

(НП, 2008, str. 9)

Jak jsme již zmiňovali, dativní tvary zájmen třetí osoby jednotného čísla nebyly v našem materiálu příliš časté.

„Он почему-то думал, что ему будет везти и дальше.“

(НП, 2008, str. 9)

„Геометры допускали возможность угона корабля – они не позволили ему испытывать подобные сомнения.“

(ЗТ, 2007, str. 9)

Треті особа jednotného čísla rodu mužského se v našem materiálu vyskytovala často i v tvarech v akuzativu. Častěji tyto tvary zastupovaly ve větě osoby.

„А если бы в конверте и в самом деле лежал негатив, я бы его не за что не получил.“

(В, 2008, str. 11)

„Он принялся грузить его техническими характеристиками машины, но Джип слушал его в вполуха.“

(НП, 2008, str. 8)

„А работать в нашем отделе вы не будете потому, что лишь очень немногие, входя в соприкосновение с установщиками виртаина, избегают соблазна или попробовать его, или, получив большие деньги, отпустить установщика.“

(ХВ, 2003, str. 25)

„Его можно было счесть теннисным кортом для великанов или порождением большой фантазии помешанного на гольфе миллиардера.“

(ЗТ, 2007, стр. 5)

„Травяной сок был горьким и едким, **его** родила чужая земля.“

(ЗТ, 2007, стр. 6)

Jediným případem, kdy jsme se v našem excerpčním materiálu z uměleckých textů setkali, je tento:

„Рома заснул до того, как я успела обсудить с **ним** майские праздники.“

(ДС, 2007, стр. 16)

Треті osoba rodu ženského:

Треті osoba singuláru rodu ženského se vyskytovala v našem materiálu nejčastěji v nominativu. Převládali případy, kdy ve větě zájmeno zastupovalo osoby.

„**Она** так и не смогла смириться с тем, что Рома женился на точной копии ее самой.“

(ДС, 2007, стр. 13)

„**Она** праздновала шестидесятилетие.“

(ДС, 2007, стр. 13)

„За встречу. Пусть **она** станет незабываемой для нас обоих.“

(ХВ, 2003, стр. 8)

„**Она** слегка обиделась, я отказался от флирта, но полезла в ящик своего стола.“

(В, 2008, стр. 7)

„Одежда и ухожена **она** была по самому высшему разряду.“

(НП, 2008, стр. 10)

„**Она** просто улыбалась, и, странное дело, это непривичное для нее занятие делало девушку гораздо симпатичнее.“

(ЗТ, 2007, стр. 11)

„Требовалась иллюзия схватки – и **она** была достигнута.“

(ЗТ, 2007, str. 10)

S tvarem v genitivu jsme se setkali pouze v jednom případě, který zde i uvádíme.

*„По этому у **нее** дома собралась вся творческая интеллигенция Москвы.“*

(ДС, 2007, str. 13)

Na rozdíl od rodu mužského se třetí osoba singuláru ženského rodu vyskytovala v dativu i akuzativu jen zřídka. Dativ byl zastoupen v prvním případě ve větě jednočlenné, kde byl subjektem. V druhém případě se jednalo o nepřímý předmět.

Dativ

*„Ну и как **ей** отвечать?“*

(ХВ, 2003, str. 24)

*„Он подал руку Виоле, помог **ей** встать.“*

(НП, 2008, str. 12)

Akuzativ

*„Было видно, что посещение салонов красоты для **нее** такое же банальное дело как чистки зубов.“*

(НП, 2008, str. 10)

*„Она просто улыбалась, и, странное дело, это непривичное для **нее** занятие делало девушку гораздо симпатичнее.“*

(ЗТ, 2007, str. 11)

*„Я должен извиниться за **нее**.“*

(НП, 2008, str. 13)

2.1.4 Osobní zájmena první osoby množného čísla

Osobní zájmeno *мы* a jeho tvary se vyskytovalo v přibližně 7 % případů z celkového počtu nalezených zájmen v uměleckých textech. Na rozdíl od tvarů zájmena 1. osoby jednotného čísla to je poměrně malé množství. Proto se přikláníme k názoru M. N. Kožinové (1972), že v uměleckých textech se zájmena 1. osoby množného čísla a jejich tvary vyskytují obecně méně často než v odborných publikacích.

Na základě našeho excerpčního materiálu jsme zjistili, že zájmeno „*мы*“ či jeho tvary se nevyskytovaly v materiálu z knihy „*Наезд по понятиям*“. A ani v ostatních publikacích nebyl výskyt tohoto jevu tak častý.

Nejčastěji se opět objevovaly tvary 1. osoby množného čísla v nominativu. Dále jsme zaznamenali absenci genitivu, dativu, lokálu a instrumentálu.

Přibližně v polovině případů *мы* a jeho tvary označují skupinu lidí či obecně každého člověka. Téměř ve stejném počtu případů se jednalo o dvě osoby.

Nominativ – označení skupiny

„*Все мы сидим на игле, кто в переносном смысле, а кто и в прямом.*“

(*B, 2008, str. 10*)

(*XB, 2003, str. 25*)

„*Мы и за соблюдением Хартии следим.*“

(*XB, 2003, str. 26*)

„*Мы падали в проем – это выглядело именно падением, потом я ощутил легкую дурноту, когда гравитационные поля кораблей вступили во взаимодействие.*“

(*ЗТ, 2007, str. 10*)

„*С заглушенными двигателями мы вплыли в центр эскадры, к флагманскому кораблю.*“

(*ЗТ, 2007, str. 9*)

„*Капитан, мы движемся принудительно.*“

(*ЗТ, 2007, str. 8*)

Nominativ – označení dvou osob

„*Вечером мы с Ромой встретились у свекрови.*“

(ДС, 2007, str. 13)

„**Мы** не спали уже третий или четвертый день.“

(ДС, 2007, str. 6)

„**Мы** снова наполнили бокалы и снова опорожили их.“

(ХВ, 2003, str. 8)

„Поэтому **мы** быстро нашли общий язык.“

(В, 2008, str. 6)

S genitivem osobního zájmena 1. osoby množného čísla jsme se setkali v jednom případě.

„За встречу. Пусть она станет незабываемой для **нас** обоих.“

(ХВ, 2003, str. 8)

2.1.5 Osobní zájmena druhé osoby množného čísla

Na základě našeho materiálu bylo zjištěno, že se tvary zájmena 2. osoby množného čísla vyskytují v celkovém počtu všech zájmen, která jsme čerpali z uměleckých publikací, jen v zanedbatelném množství.

Ve třech publikacích jsme se se zájmenem *вы* či jeho tvary neseťkali. Všimli jsme si však, že zájmeno 2. osoby množného čísla a jeho tvary bylo využíváno jak při oslovení skupiny, tak i jednotlivce při vykání.

Opět převládal tvar zájmena v nominativu. V našem excerpčním materiálu jsme se neseťkali s tvary v genitivu, lokálu či instrumentálu.

Nominativ – při vykání

„**Вы** кого-нибудь ждете?“

(ХВ, 2003, str. 7)

„А работать в нашем отделе **вы** не будете потому, что лишь очень немногие, входя в соприкосновение с установщиками виртаина, избегают соблазна или попробовать его, или, получив большие деньги, отпустить установщика.“

(ХВ, 2003, str. 25)

„В частности он будет заниматься вашей безопасностью – если **вы**, конечно, останетесь работать в управлении.“

(XB, 2003, str. 26)

Nominativ – oslovení skupiny

„**Вы**, ребята, ошиблись адресом.“

(НП, 2008, str. 40)

Dativ – při vykání

„Я **вам** все расскажу.“

(НП, 2008, str. 8)

„А **вам** придется подрасти, набраться опыта в других отделах.“

(XB, 2003, str. 27)

Akuzativ – při vykání

„**Вас** джип „Чероки“ интересует...“

(НП, 2008, str. 8)

2.1.6 Osobní zájmena třetí osoby množného čísla

Stejně jako u zájmena 2. osoby množného čísla a jeho tvarů jsme i v případě osobního zájmena 3. osoby množného čísla našli jen několik příměřů. To ale ve své podstatě nevypovídá o celkovém poměru zájmena *они* a jeho tvarů v našich vybraných beletristických publikacích, jelikož omezené množství excerpčního materiálu nedovolovalo tento jev objektivněji posoudit.

Nejčastěji jsme se setkávali s tvarem zájmena v nominativu. Dále jsme zaznamenali tvary v dativu i akuzativu. Ovšem ty se vyskytovaly poměrně zřídka. Častěji byly zájmenem ve větě zastoupeny osoby.

Nominativ

„Что это за снимки и почему **они** вызвали такой интерес у сильных мира сего, я не знал, но очень хотел бы узнать.“

(B, 2008, str. 6)

„Они бежали ко мне, и я почувствовал, как отпускает, наконец-то отпускает напряжение.“

(ЗТ, 2007, str. 11)

„Геометры допускали возможность угона корабля – они не позволили ему испытывать подобные сомнения.“

(ЗТ, 2007, str. 9)

Tvar třetí osoby množného čísla v dativu se vyskytoval pouze v jedné, a to v publikaci „Хранитель виртуальности“ (2003). Akuzativ byl zastoupen také jen nepatrným množstvím příkladů.

Dativ

„Все равно расскажи им про себя – пусть услышат легенду из уст их героя!“

(ХВ, 2003, str. 23)

Akuzativ

„Положила их в сумку вместе со сменным бельем, пижамой и спортивными штанами, на которых белыми буквами было написано „Don't worry, America“.“

(ДС, 2007, str. 10)

„Сказать, что я не люблю длинных монологов и не умею их произносить, поэтому предпочитаю беседу?“

(ХВ, 2003, str. 24)

2.1.7 Závěry

Na základě našeho excerpčního materiálu, který jsme čerpali z umělecké literatury, jsme zjistili, že nejvíce osobních zájmen je zastoupeno 1. osobou jednotného čísla. Zaznamenali jsme ho v přibližně 37 % případů všech excerpovaných jevů z umělecké literatury. Usuzujeme, že tento fakt je způsoben použitím „Ich-formy“ v některých uměleckých textech.

Druhá osoba jednotného čísla se vyskytovala v našem materiálu poměrně málo. Její zástupce jsme objevili pouze ve dvou publikacích, a to ve společenském románu a detektivním příběhu.

Třetí osobu jednotného čísla jsme zaznamenali v přibližně 25 % případů vyhledaných v uměleckých textech. Více než polovinu tvořila zájmena rodu mužského. Střední rod nebyl zastoupen vůbec. Až v 75 % zájmena ve větě zastupovala osoby.

S první osobou množného čísla jsme se setkali v asi 7 % případů všech zájmen získaných z beletristických publikací. Její úplnou absenci jsme zaznamenali v publikaci „*Наезд по понятиям*“ (2008).

Druhá osoba množného čísla se také nevyskytovala v našem materiálu příliš často. Zájmena byla používána v situacích, kdy byla oslovena skupina i při vykání.

Se zástupci zájmen třetí osoby množného čísla jsme se také nesetkávali příliš často. Častěji zájmena třetí osoby plurálu zastupovala ve větě osoby než předměty.

2.2 Zájmena přivlastňovací

Při analýze našeho excerpčního materiálu získaného z uměleckých textů různých žánrů jsme došli k závěru, že přivlastňovací zájmena a osobní zájmena v odkazovací funkci se v tomto materiálu vyskytovala v přibližně 15 % případů.

Jak jsme se již zmiňovali v kapitole praktické části věnované přivlastňovacím zájmenům v odborných textech, i zde jsme se setkávali se zájmeny, která by mohla být formálně považována za přivlastňovací, ale jsou v podstatě zájmeny osobními s funkcí odkazovací. Jak již bylo řečeno, určení, zda se jedná o posesivum či osobní zájmeno s funkcí odkazovací není tak jednoznačné. Proto opět ponecháváme této zvláštní skupině zájmen podkapitolu v tomto oddílu.

V průběhu výzkumu našeho materiálu z uměleckých zdrojů jsme zjistili, že se ani v jednom z vyhledaných příměrů nenachází přivlastňovací zájmeno 2. osoby jednotného čísla *мою* a jeho tvary. Proto mu již nebudeme věnovat další podkapitolu.

2.2.1 Přivlastňovací zájmena první osoby jednotného čísla

S 1. osobou jednotného čísla přivlastňovacího zájmena jsme se v našem excerpčním materiálu shledávali nejčastěji. Zaznamenali jsme ji přibližně v 38 % případech výskytu přivlastňovacích zájmen (včetně zájmen s funkcí odkazovací) v našem uměleckém materiálu.

S přihlédnutím k odbornému stylu jsme si povšimli, že se zájmeno *мой* a jeho tvary v uměleckých publikacích objevují mnohem častěji. Nejčastěji byl zastoupen tvar v nominativu. Zato ani jednou jsme nezaznamenali výskyt instrumentálu či dativu.

Nominativ

„**Моя** свекровь не любит экспромтов, режиссер все-таки.“

итанами, на которых белыми буквами было написано „Don't worry, America“.

(ДС, 2007, str. 14)

„Она ведь прекрасно знает, что это **моя** больная тема.“

итанами, на которых белыми буквами было написано „Don't worry, America“.

(ДС, 2007, str. 15)

„Это **мой** салон.“

(НП, 2008, str. 11)

„Да нет, это **моя** тема!“

(НП, 2008, str. 13)

Genitiv první osoby jednotného čísla se v našem excerpčním materiálu vyskytoval v jednom z příkladů. To samé platí i o tvaru v akuzativu.

Genitiv

„Уже не следы ли это **моих** ударов?“

(ЗТ, 2007, str. 10)

Akuzativ

„Данилов легонько сжал **мою** руку.“

(ЗТ, 2007, str. 11)

Poměrně překvapivým zjištěným byl výskyt tvaru zájmena v lokálu. Obecně se totiž tento pád v našem materiálu vyskytoval velmi zřídka.

„Но в **моем** сердце еще теплилась надежда, с которой я и приехал в психиатрическую лечебницу, расположенную на самом окраине лесопарка.“

(В, 2008, str. 5)

„А на моем пути стояли техники и инженеры, все, не имеющие навыков рукопашного боя.“

(3T, 2007, str. 10)

2.2.2 Přivlastňovací zájmena třetí osoby jednotného a množného čísla

V analyzovaném materiálu z uměleckých zdrojů jsme se setkávali s tvary zájmen *ego*, *ee*, *ux* relativně často. Ačkoliv ne vždy se jednalo o zájmena přivlastňovací. Objevovaly se i tvary osobních zájmen, která vyplňovala funkci odkazovací.

Tvary zájmen „*ego*, *ee*“ se vyskytovaly častěji než tvar třetí osoby množného čísla „*ux*“. V celkovém objemu se pak tvar „*ux*“ v přivlastňovacím, nikoliv odkazovacím, smyslu vyskytoval v našem materiálu jen zřídka.

V porovnání s naším odborným materiálem je počet zájmen „*ego*, *ee*, *ux*“ jak v odkazovací, tak i přivlastňovací funkci výrazně nižší v uměleckých textech.

Třetí osoba jednotného čísla rodu mužského:

Třetí osoba přivlastňovacích zájmen jednotného čísla rodu mužského byla zastoupena přibližně ve stejném množství případů jako třetí osoba singuláru ženského rodu.

„Его люди осуществляют наружное наблюдение, формируют группы захвата и выполняют прочую оперативную работу.“

(XB, 2003, str. 25)

„В двух местах на его теле шерсть прикрывали белые повязки, вряд ли имеющие отношение к одежде.“

(3T, 2007, str. 10)

Třetí osoba jednotného čísla rodu ženského:

„Ее золотисто-пепельные волосы игривым водопадом ниспадали на плечи.“

(XB, 2003, str. 7)

„По ее взгляду я понял: о содержимом конверта осведомлена прекрасно.“

(B, 2008, str. 8)

Třetí osoba množného čísla:

Jak jsme již uvedli, třetí osoba plurálu se v přivlastňovacím smyslu vyskytovala opravdu zřídka.

*„Вот только почему улыбки на **их** лицах такие вымученные?“*

(3T, 2007str. 11)

Пřivlastňovací zájmena první osoby množného čísla

Jak jsme zjistili z výzkumu našeho excerpčního materiálu, 1. osoba množného čísla přivlastňovacího zájmena a její tvary se vyskytují v našem uměleckém materiálu poměrně často.

Povšimli jsme si, že ve dvou publikacích se zájmeno *наш* a jeho tvary nevyskytuje.

Zaznamenali jsme, že nejvíce se přivlastňovací zájmeno 1. osoby plurálu vyskytovalo v nominativu. Dále jsme si povšimli tvaru zájmena v genitivu. Ovšem jeho výskyt byl velmi sporadický. Ostatní pády nebyly v našem materiálu zastoupeny vůbec.

Nominativ

*„**Наш** отдел, кстати, работает не только по виртаину.“*

CHV, str. 26

*„Когда-то **наша** раса не согласилась с решениями конклава.“*

(3T, 2007, str. 7)

*„Но **наши** противники изобретают все новые и новые программы-обходчики, позволяющие обмануть программы-нюхачи.“*

CHV, str. 25

Genitiv

*„Рома был так же невозмутим, как и все десять лет **нашей** совместной жизни.“*

(ДС, 2007, str. 12)

2.2.3 Přivlastňovací zájmena druhé osoby množného čísla

V průběhu analýzy našeho excerpčního materiálu z uměleckých zdrojů jsme zjistili, že přivlastňovací zájmeno 2. osoby množného čísla a jeho tvary se objevují v našem zkoumaném materiálu jen poměrně zřídka.

Ovšem ve srovnání s odborným stylem se hledaný jev v umělecké literatuře vyskytoval často vzhledem k tomu, že v odborném materiálu byl jeho výskyt nulový.

V beletristickém materiálu jsme se však s přivlastňovacím zájmenem 2. osoby množného čísla setkali jen ve dvou publikacích.

V případech užití 2. osoby množného čísla se jednalo buď o vykání či oslovení několika osob.

Nominativ – při oslovení několika osob:

*„Да. **Ваши** лица и каждой покров идентичны.“*

(3T, 2007, str. 6)

Nominativ – při vykání:

*„Зачем, тогда вообще нужен **ваши** „самый важный“ отдел?“*

(XB, 2003, str. 25)

Genitiv - při vykání

*„Я с **вашего** позволения выпью немного коньяку.“*

(XB, 2003, str. 8)

Dativ - při vykání

*„По **вашему** времени – период отдыха.“*

(3T, 2007, str. 11)

2.2.4 Zájmena v odkazovací funkci

O osobních zájmenech v odkazovací funkci jsme se již zmiňovali. V odborném materiálu se nacházela v nezanedbatelném množství. Setkali jsme se s nimi v umělecké literatuře, avšak jejich množství nebylo tak vysoké.

V našem excerpčním materiálu ze zdrojů umělecké literatury jsme zaznamenali tato zájmena v mužském rodu a v množném čísle. Ovšem jejich výskyt nebyl tak častý.

Třetí osoba jednotného čísla rodu mužského:

„Стоило остановить взгляд на каком-то корабле, как его изображение увеличивалось.“

(3T, 2007, str. 8)

Třetí osoba množného čísla:

„Они не используют джамп, но скорость их передвижения во внепространстве превышает все доступное Конклаву.“

(3T, 2007, str. 15)

2.2.5 Závěry

Nejčastěji jsme se setkávali s přivlastňovacími zájmeny první osoby singuláru. Ta tvořila více jak třetinu všech přivlastňovacích zájmen v našem uměleckém materiálu. Na základě naší analýzy jsme zjistili, že se tato zájmena vyskytovala v uměleckých publikacích častěji než v odborných.

Za zajímavý jev považujeme absenci přivlastňovacích zájmen 2. osoby jednotného čísla v našem materiálu.

S tvary zájmen *ego*, *ee*, *ux* jak v přivlastňovacím, tak i odkazovacím smyslu, jsme se setkávali relativně často, avšak nikoliv v takové míře jako v textech odborných.

Poměrně často jsme se setkávali přivlastňovacími zájmeny první osoby množného čísla. Ovšem ve srovnání s tvary přivlastňovacího zájmena 1. osoby jednotného čísla byl výskyt 1. osoby množného čísla nižší.

Druhá osoba množného čísla se sice v našem materiálu objevila, ale jen zřídka. Ovšem ve srovnání s výsledky analýzy materiálu z odborných zdrojů, kde se

přivlastňovací zájmena druhé osoby plurálu nevyskytovala vůbec, se tento jev vyskytoval často.

Shrnutí

V naší diplomové práci s názvem Ruská osobní a přivlastňovací zájmena v odborném a uměleckém stylu jsme se pokusili provést analýzu odborných a uměleckých textů, které nám posloužily jako výchozí materiál, ze kterého jsme čerpali naše excerpta pro další výzkum. Na základě zhodnocení a rozboru našeho excerpčního materiálu, jsme se snažili určit, v jakých poměrech a v jakém stylu se námi hledané jevy, konkrétně tedy ruská osobní a přivlastňovací zájmena, vyskytovaly.

Diplomová práce čítá úvod, teoretickou část, praktickou část a shrnutí. V poslední části naší práce můžeme najít ruské resumé, kde jsme se snažili ve stručnosti shrnout obsah naší práce a výsledky analýzy excerpčního materiálu.

Teoretická část naší diplomové práce je rozdělena do dvou kapitol. První je věnována zájmenům (pronomina) jako specifickému slovnímu druhu a jeho základnímu rozčlenění podle různých hledisek a pohledů. V podkapitolách jsme se zabývali podrobněji teorií osobních (personalia) a přivlastňovacích (posesiva) zájmen. Ve druhé kapitole se snažíme předložit teoretický materiál z oblasti stylistiky. V podkapitolách zmiňujeme charakteristiky odborného a uměleckého stylu, které jsou pro nás důležitým zdrojem informací pro analýzu našeho materiálu. Dále zde uvádíme výsledky výzkumů předních jazykovědkyň O. D. Mitrofanovové a M. N. Kožinové, jejichž práce nám pomohly v samotném třídění a porovnávání excerpčního materiálu.

Druhá část diplomové práce je částí praktickou. Je rozdělena do dvou základních kapitol. První kapitola se zabývá analýzou hledaných jevů v ruském odborném stylu, pro kterou jsme čerpali materiál z odborné literatury rozličných vědních odvětví. Pro přehlednost je tato kapitola rozčleněna na několik podkapitol, ve kterých se věnujeme jednotlivým tvarům osobních a přivlastňovacích zájmen. Pokusili jsme se zde poukázat na kvantitativní rozdíly v použití hledaných jevů v ruském odborném stylu, vyzdvihnout naše zjištění vycházející z našeho výzkumu, uvést příklady vyhledaných jevů a do jisté míry porovnat naše výsledky se závěry analýz zmíněných v teoretické části naší práce. Z našeho výzkumu vyplývá, že v odborném stylu se personalia a posesiva vyskytovala jen poskrovnu. Nejčastěji jsme se shledávali s tvary osobních a přivlastňovacích zájmen „*ezo, ee ux*“, které byly zastoupeny ve 46 % všech vyhledaných jevů v odborném materiálu. Je třeba se zmínit, že tato zájmena často měla odkazovací funkci. Zajímavou skupinu tvořila osobní a přivlastňovací zájmena 1. osoby jednotného čísla, se kterou jsme

se setkali v několika málo případech. V odborné literatuře byla totiž zaměněna personalii a posesivy 1. osoby množného čísla. Zájmeno *мы* se vyskytovalo v přibližně 10 % našeho excerpčního materiálu v odborném stylu. Také jsme došli k závěru, že v odborných publikacích je zřejmě takřka nemožné vyhledat osobní a přivlastňovací zájmena 2. osoby jednotného, tak i množného čísla. Na tento fakt upozorňuje i M. N. Kožinová.

Ve druhé kapitole praktické části jsme se pak zaměřili na analýzu excerpt získaných z materiálu umělecké literatury a snažili jsme se je porovnat s poznatky, které jsme získali jak z teoretické části naší práce, tak i z té praktické, kde jsme se zabývali analýzou odborného stylu. Pro náš účel jsme využili zdrojů různých žánrů. Z výzkumu vyplývá, že nejčastěji se v našich textech vyskytovala osobní zájmena 1. osoby jednotného čísla, což bylo s největší pravděpodobností způsobeno tím, že až na výjimku byly námi vybrané tituly napsané v tzv. „Ich-formě“. Ačkoliv bychom v rozboru uměleckého textu měli očekávat zastoupení všech tvarů, setkali jsme se s absencí osobního zájmena 3. osoby jednotného čísla rodu středního či přivlastňovacího zájmena 2. osoby jednotného čísla.

Na základě porovnání výsledků uvedených v praktické části naší práce se potvrdilo, že v odborném textu se skutečně častěji vyskytují tvary osobního zájmena „*мы*“ nežli v uměleckém. Naopak výskyt osobních zájmen 1. osoby jednotného čísla v uměleckém stylu byl značně častější než v odborném. Povšimli jsme si také, že se přivlastňovací zájmena v odborném textu vyskytují častěji než v uměleckém. V odborném materiálu jsme se na rozdíl od uměleckého neseťkali s žádným zástupcem zájmen osobních i přivlastňovacích ve 2. osobě množného čísla. V uměleckém materiálu byl tento jev zaznamenán v oslovení skupiny i při vykání.

V naší diplomové práci jsme se snažili předložit celistvý nástin problematiky osobních a přivlastňovacích zájmen v ruském odborném a uměleckém stylu a poukázat na zajímavosti, které tyto dva styly od sebe odlišují. Doufáme, že naše poznatky by mohly napomoci i v dalších analýzách ruského odborného a uměleckého stylu.

Ruské resumé

В нашей дипломной работе под названием «Русские личные и притяжательные местоимения в научном и художественном стилях» мы занимались личным и притяжательным местоимениями, прежде всего их образованием и их ролью в научных и художественных стилях. Мы попытались дать анализ научного и художественного стиля и подвести итог нашего анализа, на основе теоретических знаний и нами рассматриваемого материала.

Наша дипломная работа состоит из введения, теоретической части, практической части, заключения на русском языке, списка использованной литературы и списка источников, используемых для нашего анализа. Работу мы расчленили на две основные части: теоретическую и практическую.

Теоретическая часть нашей работы разделена на две главы. В первой мы хотели дать основную характеристику местоимений как специфической части речи и ее классификацию на основе нам доступного научного материала. Местоимения относятся к флективным частям речи и представляют особенную группу слов, которая в основном указывает на предметы, признаки или количества, но не называет их, однако местоимения являются более сложной группой слов, и поэтому можно сказать, что у них выделяются три основные функции: дейктическая, анафорическая, кванторная. С точки зрения значения местоимений выделяется девять, или же восемь, основных групп местоимений: 1) Указательные местоимения (*этот, тот, тот самый, и т.п.*); 2) Вопросительные и относительные местоимения некоторые ученые относят к одной группе. Речь идет о тех же самых словах, но значение которых зависит от контекста в предложении (*кто, что, какой, который, каков, чей, где, куда, откуда, когда, зачем, отчего, почему, как, сколько.*); 3) Определительные местоимения (*весь, всякий, сам, самый, каждый*); 4) Неопределенные местоимения (*кое-кто, кто –нибудь, кто-то, кто-либо, кто угодно и т.п.*); 5) Отрицательные местоимения (*никто, ничто, ничей, никакой, никоторый, некого, нечего, негде, некуда*); 6) Возвратное местоимение *себя*; 7) Личные местоимения (*я, ты, он, она, оно, мы, вы, они и т. п.*); 8) Притяжательные местоимения (*мой, твой, его, ее, наш, ваш, их*).

Первая глава теоретической части работы далее разделена на главы, в которых мы обращали внимание, в частности, на более конкретное описание

личных и притяжательных местоимений. Мы описали общую характеристику обоих разрядов местоимений и указали их значение в речи. Для личных местоимений характерны прежде всего категории лица, числа, рода. Основная функция личных местоимений указывает на лицо говорящего (*первое лицо единственного числа - я*), на адресата (*второе лицо единственного и множественного числа - ты, вы*) и на лицо(а) или предмет(ы), о котором говорится (*третье лицо единственного и множественного числа - он, она, оно, они*). Интересную группу местоимений составляют личные местоимения 3-его лица единственного и множественного числа. Своей функцией они приближаются к указательным местоимениям, однако в более узком значении они не выполняют данную функцию. Что касается притяжательных местоимений, то мы обнаружили из нашего научного материала, что многие ученые не уделяют им пристального внимания. Й. Рыбак в (Г. Балаж и кол.,1989) отмечает, что в тесном отношении с местоимениями-существительными находятся слова, имеющие функцию притяжательных местоимений. *Я – мой; ты – твой; он (она, оно) – его (ее, его); мы – наш; вы – ваш; они – их.*

Во второй главе теоретической части данной работы мы коснулись характеристики научного и художественного стиля и припомнили результаты анализов известных лингвистов М. Н. Кожиной и О. Д. Митрофановой. Вторую главу теоретической части дипломной работы мы разделили на четыре главы.

В первой главе мы обратили внимание на основную характеристику, разделение стилей и основные понятия. Уже в 20 - 30-х годах XX –ого века проблематикой стилей стали заниматься чехословацкие лингвисты из так. наз. Пражского лингвистического кружка, особенно Б. Гавранек и В. Матесиус. Те впервые разработали теорию функциональных стилей. В настоящее время по свойственным им функциям различают стили: обиходно–бытовой стиль, обиходно–деловой, официально–документальный, научный, публицистический, художественно–беллетристический.

Следующую главу мы посвятили характеристике научного стиля, так как он является одним из предметов нашего исследования. Настоящий стиль предназначен для специалистов с достаточными знаниями в данной области науки. Главная цель научного стиля - передача научной информации из областей науки, техники и научной практики. Научный стиль является функциональным стилем, для которого типично использование определенных языковых средств и другие

особенности. Научный стиль типичен монологическим характером изложения, логичностью, сжатостью, однозначностью и стремлением к точности. Характеристическими чертами научного стиля являются неэмотивность, эксплицитность, книжный язык и использование терминологии (*психология, алгоритм*). Также очень часто в научном стиле можно найти интернационализмы (*оптика, кибернетика*), заимствованные слова, и, кроме того, текст насыщен абстрактной лексикой (*фактор, действие*). В научном стиле использована лексика не только узкоспециальная (собственные термины), но и терминологизированная (*операция*) и общеупотребительная лексика (*курс*). Для научного текста типичен номинативный характер речи. В тексте очень часто появляются отглагольные существительные (*функционирование, понятие*), глагольно-именные конструкции (*располагать информацией*), связочные глаголы (*быть, являться*), вторичные предлоги и союзы. Преобладают сложные предложения, прежде всего сложноподчиненные, часто встречаются деепричастные и причастные обороты.

Следующая глава посвящена художественному стилю. Его основная функция – эстетическая. Он является одним из функциональных стилей, но его особенностью является многостилевость. Он может содержать в себе черты всех стилей, чтобы оказать влияние на читателя. В художественной речи можно найти элементы разговорной речи, сленга и жаргона, не книжные выражения и т. п.. Поэтому очень сложно его точно охарактеризовать. Местоимения в художественной литературе играют, прежде всего, роль «заместителей» названий персонажей и предметов.

Последняя часть второй главы теоретической части нашей дипломной работы касается анализа научных и художественных текстов, проведенных лингвистами О. Д. Митрофановой и М. Н. Кожинной. Из их исследований вытекает, что в научном стиле наиболее распространены формы 1-ого лица множественного числа и 3-его лица единственного и множественного чисел. Третье лицо появляется в 94 % случаев появления личных местоимений. Первое лицо множественного числа использовано в научном стиле чаще, чем в художественном. В научном оно представляет т. наз. «авторское мы». Для научного стиля типично отсутствие 2-ого лица единственного и множественного числа. Художественный стиль отличается от научного наличием всех форм личных местоимений, по причине того, что личные местоимения имеют функцию субститутов и для художественного текста характерно неповторение, в частности, имен существительных.

Вторая, практическая часть нашей дипломной работы посвящена анализу нами выписанных явлений и результатам, возникшим на основе данных, полученных вследствие анализа материала, приобретенного из книжных изданий научного и художественного стилей. Нами были выбраны такие научные и художественные публикации, отличающиеся не только научной отраслью, но, и в случае художественной литературы, даже жанром.

Практическая часть состоит из двух основных глав. Первая занимается анализом выписанного материала из научных источников. Во второй главе мы проанализировали материал нашей художественной литературы. Обе главы расчленены на несколько следующих глав, в которых мы обращали внимание на нами выделенные явления и их повторяемость в научном и художественном стилях. Одновременно мы хотели некоторым образом сопоставить результаты нашего исследования с выводами лингвистов, упомянутыми в теоретической части нашей дипломной работы.

Первая глава разделена на две части. Первая часть касается личных местоимений и вторая притяжательных местоимений в научном стиле.

Что касается личных местоимений в научном стиле, мы обнаружили, что в научных текстах они появляются реже. С ними мы встретились чаще в введениях научных работ. В общем мы нашли примеры личных местоимений в 70 % случаев всего материала, полученного из научных изданий.

В настоящее время личное местоимение 1-ого лица единственного числа является исключением в научном тексте. Оно уступило «авторскому мы». С этим явлением мы встретились приблизительно лишь в 4 % всего научного материала. Мы его обнаружили даже в цитированных отрывках. Примерами могут послужить:

„Когда я здесь говорю о необычных формах выражения, я не разумею манеры воплощения музыки, т.е. жанр и характер исполнительства, а имею в виду прежде всего формы интонирования, в каких обнаруживает себя музыка, и прежде всего систему интонаций, присущих той или иной данной эпохе...“

(МФ, 1963, стр. 21-22)

„С ростом субъекта , - пишет Нобль – жертва (я хочу сказать, субъект) будет приучаться к умственным операциям, необходимым для отбора, накопления, браковки, установления соответствий, упорядочивания и непорядочивания в новых комбинациях материалов в клетках памяти, чтобы приобрести более высокий умственный потенциал.“

(ТП, 1966, стр. 5)

„Мне будет особенно приятно, если книга окажется так же полезной хореографам народных театров, институтов культуры и самодеятельных коллективов.“

(КТ, 1981, стр. 14)

В результате нашего анализа мы пришли к выводу, что личные местоимения 2-ого лица единственного и множественного числа в научном стиле, по словам М. Н. Кожинной (1972), отсутствуют. Это является одним из характеристических знаков научного стиля.

В следующей подглаве мы обратили внимание на формы 3-его лица единственного и множественного числа. О. Д. Митрофанова (1973) упоминает, что 3-е лицо представляет большинство личных местоимений, использованных в научной литературе. Мы обнаружили на основе нашего исследования, что 3-е лицо образует 76 % нашего общего материала, приобретенного из научных публикаций. Местоимение 3-его лица единственного числа и его формы появлялись в большинстве случаев, учитывая общее использование личных и притяжательных местоимений в нашем научном материале. Чаще всего мы встречались с формой местоимения *он* в именительном падеже. То же самое касается и появления женского рода и множественного числа. На основе нашего анализа мы обнаружили, что формы местоимений *его*, *ее*, *их*, несмотря на то, что они были личными и притяжательными, составляли приблизительно 46 % всего научного материала.

„Театр с благодарностью и более успешно завершит эту работу, ибо он является для молодого артиста второй школой, окончательно формирующей его музыкально-актерскую культуру.“

(КТ, 1981, стр. 24-25)

„При указанной диалектичности процесса музыкального оформления он ощущается всегда как состояние неустойчивого равновесия: один момент интонирования, в сущности, не оценивается как самодовлеющий, а всегда как стадия перехода в последующий.“

(МФ, 1963, стр. 26-27)

„При передаче сообщений, как уже указывалось, необходимо приспособить сигнал к передаче по данному каналу, т.е. перевести его в соответствующий физический алфавит.“

(МК, 1966, стр. 21)

„Информация от этих двух анализаторов поступает в мозг, где она сливается с программой достижения цели, в результате чего вырабатываются коррекрующие команды.“

(МК, 1966, стр. 27)

*„Поэтому движение по подобным траекториям будет описываться функцией Лангранжа, для которой преобразованная (1,77) и (1,78) эквиваленты умножению **ее** на постоянный множитель.“*

(ЭО, 1951, стр. 26)

*„Следовательно, в учебной работе надо подвести учащихся к тому, чтобы **они** стремились выполнять каждое задание не только технически грамотно и физически уверенно, но и творчески увлеченно, музыкально.“*

(КТ, 1981, стр. 25)

В теоретической части нашей работы мы коснулись темы «авторского мы». Это явление находится в наших научных текстах приблизительно в 10 % всех полученных из нашего материала личных и притяжательных местоимений. Интересно то, что в издании «Классический танец» (1981) мы не заметили ни одного 1-ого лица множественного числа. Дело в том, что оно было заменено личным местоимением 1-ого лица единственного числа.

*„Обычно, располагая некоторой информацией об отправителе письма, **мы** можем с определенной степенью вероятности предсказать содержание письма.“*

(МК, 1966, стр. 34)

*„Изучая в рамках общих исследований алгоритмов деятельности, процесс решения человеком какой-то мыслительной задачи, **мы** стремимся выявить специфические приемы, которые использует человек, выделить операции, разложить процесс решения на определенную последовательность действий.“*

(ТП, 1966, стр. 10)

Что касается притяжательных, в том числе и отсылающих, местоимений в нашем научном материале, в ходе нашего анализа такие формы встречались относительно часто. Они появлялись в 31 % всего выписанного из научных публикаций материала. Отсылающие местоимения можно с формальной точки зрения считать местоимениями в притяжательном отношении, но они на самом деле имеют отсылающую функцию. Но мы оставили их в этой подглаве. Довольно часто использовались формы *его, ее, их*. Интересно обнаружение, что 2-ое лицо

единственного и множественного числа отсутствовало. Это означает, что отсутствие 2-ого лица обоих чисел действует даже в случае притяжательных местоимений.

Часть нашей работы, посвященная притяжательным местоимениям, разделена на подглавы. В первой мы занимаемся анализом появления форм 1-ого лица единственного числа в научных текстах. На основе нашего исследования мы пришли к выводу, что 1-ое лицо единственного числа встречается в научном материале достаточно редко.

*„Узучение памятников и условий распространения и культивирования бытовой (особенно инструментальной, домашней, например, лютовой) музыки и форм ее воплощения точно так же расширило и обогатило **моих** наблюдений.“*

(МФ, 1963, стр. 28)

В следующей подглаве мы обнаружили, что 1-ое лицо множественного числа появляется относительно часто в числе всех притяжательных местоимений, найденных в наших научных источниках.

*„Движение **нашей** руки все время контролируется зрительным анализатором, а также кинестетическим анализатором.“*

(МК, 1966, стр. 27)

Последняя подглава части, посвященной притяжательным местоимениям в научном стиле, занимается исследованием 3-его лица единственного и множественного числа. Как отмечалось ранее, в научном тексте преобладают формы *его, ее, их*. Они составляют приблизительно 46 % от общего числа полученных личных и притяжательных, в том числе и отсылающих, местоимений из нашего научного материала.

*„В последующие годы в этой области работали многие кибернетики и психологи(у нас в стране проводили исследования А. Н. Захаров, В. Н. Пушкин, О. К. Тихомиров, за рубежом особо следует отметить работы американского ученого Ньюэлла и **его** сотрудников).“*

(ТП, 1966, str. 10)

*„Ньюэлл и **его** сотрудники пишут, что десят последовательных щелчков, говорящих „горячо“, вот все, что отличает ситуацию, в которой шеловек практически решить задачу не может, от ситуации, в которой задача оказывается тривиальной.“*

(ТП, 1966, str. 12)

Как мы уже упоминали отсылающие местоимения играют в анализе значительную роль. Примером послужит:

„Классический танец может совершенствоваться по линии искусства балет-майстера, исполнительского мастерства, методики преподавания, теории, но, повторяю, его хореографическая первооснова, то есть школа, должна неизменной так же, как музыкальный звукоряд.“

(КТ, 1981, стр. 16-17)

„Короткое или длительное дыхание влияет на строение и расчленение мелодий, на их сокращение и растяжение, на длину подъемов и ниспаданий мелодической дуги – словом, на динамику мелоса.“

(МФ, 1963, стр. 30)

Вторая, основная глава практической части данной работы занимается исследованием личных и притяжательных местоимений в художественном стиле. Как вытекает из теоретической части нашей работы, в художественной литературе можно встретиться с формами личных и притяжательных местоимений чаще. В этой части дипломной работы мы попытались также провести их анализ. Как в случае предшествующей главы мы сделали аналогичное расчленение подглав.

Что касается личных местоимений 1-ого лица единственного числа, мы обнаружили, что его формы находятся в художественных текстах очень часто. Это явление больше всего появляется в наших публикациях, написанных в так. наз. «Ich-форме», в которых формы местоимения я используются вдвое чаще, чем в произведениях, написанных в так. наз. «Ег-форме». В нашем материале мы заметили личное местоимение я и его формы приблизительно в 37 % всего художественного материала. Самое большое количество находилось в произведении «Звездная тень» (50 %), также написанном в «Ich-форме».

„Я сделала две толстые дорожки и Катя с шумом вдохнула одну из них, словно работающий во всю мощь пылесос Rowenta.“

DS, стр. 5

„Едем мы куда-нибудь отдохнуть или это тоже жертва, которую я должна принести его внезапно проявившейся самостоятельности?“

DS, стр. 16

В отличие от научного стиля, несколько раз мы встретились с 2-м лицом единственного числа в художественной литературе. Но личное местоимение ты и

его формы составляли только незначительное количество нашего исследованного материала. 2-ое лицо единственного числа появилось только в двух публикациях.

„Ты сократил мне лимит на карточке, а сам de Grisono покупаешь, - прошипела я в ухо мужу.“

DS, str. 13

„Виола, я же тебе сказал, успокойся!“

NP, str. 11

На основе анализа личных местоимений 3-его лица единственного числа мы пришли к выводу, что эти формы появляются приблизительно в 25 % случаев нами выписанного материала из художественной литературы. По нашему мнению, количество этих явлений могло бы достигнуть большего числа, если бы в качестве рассматриваемого материала были использованы произведения написанные в «Ег-форме».

„Самый важный второй отдел потому, что он занимается борьбой с распространителями виртаина, чрезвычайно опасного аудиовизуального наркотика, одно время угрожавшего самому существованию вирта.“

CHV, str. 25

„Она слегка обиделась, я отказался от флирта, но полезла в ящик своего стола.“

V, str. 7

„Было видно, что посещение салонов красоты для нее такое же банальное дело как чистки зубов.“

NP, str. 10

Личное местоимение *мы* и его формы находились в материале приблизительно в 7 % из общего количества личных и притяжательных местоимений в нашем художественном материале. В связи с этим невозможно не согласиться с мнением М. Н. Кожиной (1972), что местоимение *мы* встречается в научном стиле чаще, чем в художественном. Мы совершенно не встретились с этим явлением в произведении «Наезд по понятиям».

„Все мы сидим на игле, кто в переносном смысле, а кто и в прямом.“

V, str. 10

„Мы падали в проем – это выглядело именно падением, потом я ощутил легкую дурноту, когда гравитационные поля кораблей вступили во взаимодействие.“

ZT, str. 10

Что касается 2-ого лица множественного числа, оно появлялось только в малом количестве случаев. Оно было замечено лишь в двух произведениях, однако мы обнаружили, что его используют в случае обращения к группе или при обращении на «вы».

*„А работать в нашем отделе **вы** не будете потому, что лишь очень немногие, входя в соприкосновение с установщиками виртаина, избегают соблазна или попробовать его, или, получив большие деньги, отпустить установщика.“*

CHV, str. 25

*„**Вы**, ребята, ошиблись адресом.“*

NP, str. 40

В случае появления 3-его лица множественного числа в художественном материале, с ним мы встречались редко.

*„Геометры допускали возможность угона корабля – **они** не позволили ему испытывать подобные сомнения.“*

ZT, str. 9

В части, посвященной притяжательным и отсылающим местоимениям, мы обнаружили, что они появлялись приблизительно в 15 % всех требуемых местоимений в художественном стиле. В общем мы дошли к выводу, что притяжательные и отсылающие местоимения появляются в научных текстах чаще. Также мы заметили, что 2-ое лицо единственного числа не имеет представителей в нашем материале.

Когда мы обратили внимание на притяжательные местоимения 1-ого лица единственного числа, они были использованы приблизительно в 38 % случаев употребления всех притяжательных местоимений, в том числе и отсылающих.

*„Она ведь прекрасно знает, что это **моя** больная тема.“*

DS, str. 15

*„А на **моем** пути стояли техники и инженеры, все, не имеющие навыков рукопашного боя.“*

ZT, str. 10

В нами проанализированном материале мы встречали притяжательные местоимения 3-его лица единственного и множественного числа относительно часто. Чаще мы могли заметить формы *его*, *ее*, чем форму *их*.

*„В двух местах на **его** теле шерсть прикрывали белые повязки, вряд ли имеющие отношение к одежде.“*

ZT, str. 10

С притяжательным местоимением *наш* можно встретиться в некоторых случаях в нашем художественном материале. В двух произведениях мы местоимение *наш* и его формы вообще не заметили.

*„Когда-то **наша** раса не согласилась с решениями конклава.“*

ZT, str. 7

Местоимение *ваш* находится в нашем материале очень редко. Но в сопоставлении с научным стилем, можно сказать, что оно появляется часто.

*„Зачем, тогда вообще нужен **ваш** „самый важный“ отдел?“*

CHV, str. 25

В завершении нашей дипломной работы мы стремились обобщить итоги нашего исследования. Таким образом, мы пришли к выводу, что в научном стиле личные и притяжательные местоимения встречаются относительно редко. С «авторским *мы*» мы встретились приблизительно в 10 % материала, полученного из научных источников. Для научного стиля характерно, что в нем не употребляется 2-ое лицо местоимений. В нашей художественной литературе мы чаще всего сталкивались с личными местоимениями в 1-м лице единственного числа. Несмотря на то, что в художественном стиле должны быть отмечены все формы всех личных местоимений, в нашем материале мы не встретились с личным местоимением 3-его лица единственного числа среднего рода и с притяжательными местоимениями 2-ого лица единственного числа.

Мы надеемся, что наша дипломная работа послужит примером для будущих исследований и будет использоваться для других анализов.

Bibliografie

1. Baláž G. a kol.: Современный русский язык в сопоставлении со словацким, Морфология. SPN. vydání 1., Bratislava, 1989. 376 str., ISBN 80-08-00020-1
2. Barnetová, V., Běličová-Křížková, H., Leška, O., Skoumalová, Z., Straková, V.: Русская грамматика 1. Academia. Praha, 1979. 664 str. (RG I)
3. Bauer, J., Mrázek, R., Žaža, S.: Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II, Skladba. SPN. vydání 1., Praha, 1960. 483 str.
4. Bečka J. V.: Úvod do české stylistiky. Praha, 1948. 470 str.
5. Čára V., Balcar M., Ladmanová J.: Ruská mluvnice pro střední školy. SPN. vydání 1., Praha, 1986. 200 str.
6. Flídrová, H.: Základy gramatiky, přednášky pro posluchače ruštiny se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou oblast, Olomouc, 2008.
7. Havránek B. a kol.: Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I. SPN. vydání 1., Praha, 1961. 532 str. (PMR I)
8. Chloupek J., Čechová M., Krčmová M., Minářová E.: Stylistika češtiny. SPN. vydání 1., Praha 1991, 294 str., ISBN 80-04-23302-3
9. Grepl M., Hladká Z., Jelínek M., Karlík P. Krčmová M., Nekula M., Rusínová Z., Šlosar D.: Příruční mluvnice češtiny. NLN. vydání 2., opravené, Praha, 1997. 799 str., ISBN 80-7106-134-4 (PMČ)
10. Karlík P. a kol., Encyklopedický slovník češtiny. NLN. Praha, 2002. 605 str., ISBN 80-7106-484-X
11. Leonovičová Z., Lexikologie a praktická stylistika ruského jazyka. rektorát UJEP Brno. vydání 1., Brno, 1980. 95 str.
12. Mistrík, J.: Štylistika. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. vydání 1., Bratislava, 1985. 582 str.
13. Žvábek, D.: Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. vydání 1., Olomouc, 1994. 54 str., ISBN 80-7067-353-7
14. Ефимович И. Е.: Стилистика художественной речи. Издательство Московского университета. издание 2-ое, дополненное и переработаное, Москва, 1961. 519 стр.

15. Кожина, М. Н.: О речевой системности научного стиля сравнительно с некоторыми другими. Перм, 1972
16. Лариохина, Н.М.: Вопросы синтаксиса научного стиля речи. Русский язык, Москва, 1979
17. Лармин О. В.: Художественный метод и стиль. Издательство Московского университета. Москва, 1964. 270 стр.
18. Лекант П. А.: Современный русский язык. Издательство Дрофа. издание 3-е, Москва, 2002. 557 стр.
19. Митрофанова О. Д.: Научный стиль речи: проблемы обучения. Русский язык. Москва, 1976. 200 str.
20. Митрофанова, О. Д.: Язык научно-технической литературы. Издательство Московского университета. Москва, 1973
21. Розенталь Д. Е.: Практическая стилистика русского языка. Издательство М.: Высшая школа. издание 2-ое, Москва, 1968. 416 стр.
22. Red. Шведова Н.Ю., Русская грамматика. Том I. Наука. издание 2-ое, Москва, 1980. 783 str. (RG I)

Internetový zdroj

23. Wikipedie – otevřená encyklopedie

Seznam excerpované literatury

1. Андреева, Н.: Выдержка. АСТ. Москва, 2008. 317 с., ISBN 978-5-17-042895-3 (В)
2. Асафьев, Б. В.: Музыкальная форма как процесс. Ленинград, 1963 (МФ)
3. Вайнриб, Е. А., Милютин, В. И.: Электронная оптика. Ленинград, 1951 (ЭО)
4. Бобнева, М. И.: Техническая психология. Москва, 1968 (ТП)
5. Гусев, В. С.: Хранитель виртуальности. АСТ. Москва, 2003. 349 с., ISBN 5-17-01-8660-6 (ХВ)
6. Колычев, М. Г.: Наезд по понятиям. Эксмо. Москва, 2008. 384 с., ISBN 978-5-699-22030-4 (НП)
7. Лукьяненко, С. В.: Звездная тень. изд. Москва. Москва, 2007. 382 с., ISBN 978-5-17-037122-8 (ЗТ)
8. Парин, В. В.: Баевский, П. М.: Введение в медицинскую кибернетику. Москва, 1966 (МК)
9. Робски, О.: День счастья завтра. РОСМЭН-ПРЕСС. Москва, 2007. 367 с. ISBN 978-5-353-02546-7 (ДС)
10. Тарасов, Н. И.: Классический танец. Москва, 1981 (КТ)